НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРОСЛИХ

Ткаченко Ольга Василівна

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА АГРОНОМІВ-ДОСЛІДНИКІВ В АГРАРНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Навчально-методичний комплекс

Київ 2017

УДК 378.015:63-057.4
ББК 74.484:4
Т 74

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України
(протокол № 11 від 07.11.2016)

Науковий редактор
Г. І. Сотська, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Рецензенти:
М. П. Вовк, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій навчання дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.
С. Г. Погоріла, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри славістичної філології, педагогіки та методики викладання Білоцерківського національного аграрного університету.

Ткаченко О. В.

Т 74 Професійно-педагогічна підготовка агрономів-дослідників в аграрних університетах: навчально-методичний комплекс / Ольга Ткаченко. – Біла Церква, 2017. – 106 с.

У навчально-методичному комплексі обґрунтовано організаційно-педагогічні умови професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у системі ступеневої аграрної освіти, запропоновано відповідне навчально-методичне забезпечення досліджуваного процесу.

Розраховано на викладачів, аспірантів, магістрантів, педагогічних працівників, які опікуються проблемою професійно-педагогічної підготовки фахівців агрономічного профілю.

©Ткаченко О. В., 2017

ЗМІСТ

ВСТУП……..... 4

І. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АГРОНОМІВ-ДОСЛІДНИКІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ…… 5

1.1. Характеристика педагогічних умов професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників……..…….. 5

1.2. Модель професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників…….. 16

1.3. Дидактичний комплекс професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників…… 19

1.4. Критерії і рівні професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників…… 27

ІІ. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АГРОНОМІВ-ДОСЛІДНИКІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ……..…….. 38

2.1. Програма навчально-методичного семінару «Школа молодого викладача»……..... 38

2.2. Практикум професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників…… 44

2.2.1. Змістовий модуль до дисципліни «Педагогіка»…….. 44

2.2.2. Змістовий модуль до дисципліни «Основи педагогічної майстерності»……. 63

2.2.3. Змістовий модуль до дисципліни «Педагогіка і методика викладання у вищій школі» …… 70

2.2.4. Контрольна робота по практикуму…….. 79

2.2.5. Глосарій термінів із педагогіки та психології вищої школи…. 80

ПІСЛЯМОВА…… 99

ДОДАТКИ…… 100

ВСТУП

Сьогодні рівень та якість підготовки майбутніх агрономів-дослідників стає найважливішим чинником щодо розвитку аграрного сектору економіки України. Саме у час ствердження України як держави, назріла потреба під новим кутом зору розглянути процес підготовки кадрів саме для аграрного сектору економіки, адже історично саме село, сільське господарство було, є і, вочевидь, і надалі буде основою нашої економіки, культури та ментальності. Сучасні соціально-політичні, економічні умови потребують працівника «нового типу», який матиме глибокі професійні знання, володітиме економічними і правовими знаннями, здатен до агрономічної та соціальної творчості, самовдосконалення, готовий до роботи у різних формах організації праці, умовах праці та виробництва в умовах конкуренції, а саме бути професійно і соціально мобільним фахівцем свого напряму.

Підготувати кваліфікованого працівника фермерського господарства може педагог-агроном, який має високу робітничу кваліфікацію, обізнаний з новітніми виробничими та педагогічними технологіями і вміло використовує їх у навчально-виробничому процесі. У сучасних умовах система аграрної освіти передбачає підготовку фахівців, які відзначаються висококваліфікованими професійними вміннями і навичками, високим рівнем психолого-педагогічної компетентності, критичному мисленні, здатності застосовувати інноваційні методики на практиці, запроваджувати цінності демократичної, правової держави. Назріла необхідність нових концептуальних підходів підготовки агрономів-дослідників до роботи з майбутніми фермерами, основними передумовами яких є сучасні процеси освітньої реформи, визначення нових підходів у функціонуванні системи професійно-педагогічної освіти, враховуючи міжнародний досвід, інтеграцію України у Європейське співтовариство.

Саме на вирішення вище вказаних завдань і орієнтований навчально-методичний комплекс «Професійно-педагогічна підготовки агрономів-дослідників в аграрних університетах».

І. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АГРОНОМІВ-ДОСЛІДНИКІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

1.1 Характеристика педагогічних умов професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників

Обґрунтування педагогічних умов у контексті професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників базується на відповідних наукових позиціях, орієнтованих на вирішення певних протиріч організації освітнього процесу вищих навчальних закладів аграрного профілю, а саме: згідно освітньо-професійної програми напряму підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство» спеціальності 201 «Агрономія» не передбачено компетентності пов’язані із професійно-педагогічною діяльністю. Однак, система аграрної освіти переважно оновлює склад науково-педагогічних кадрів із числа магістрів-випускників; у програмах виробничих, науково-дослідницьких практик магістрів (агрономів-дослідників) не передбачено педагогічної діяльності, однак на практиці вони виконують функції асистентів кафедр і безпосередньо долучаються до педагогічної діяльності; результати дослідження сучасного стану професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників свідчать про зацікавленість перспективою педагогічної діяльності проте, навчальні плани недостатньо змістовно наповнені у частині дисциплін професійно-педагогічної підготовки. Вищевказані протиріччя мотивували нас до розгляду процесу удосконалення професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників через реалізацію відповідних організаційно-педагогічних умов.

Першою умовою пропонуємо розглянути запровадження програми професійно-педагогічної підготовки на засадах практико орієнтованого підходу. Вибір практико орієнтованого підходу як методологічної основи обґрунтування педагогічних умов професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників зумовлено декількома позиціями, а саме: 1) поглиблення

педагогічної складової професійної підготовки агрономів-дослідників можливе лише у варіативній частині навчального плану; 2) найбільш доцільним шляхом удосконалення професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників є виробнича практика, у межах якої перевіряється відповідна підготовка.

Для нашого дослідження вирішення проблеми професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників на основі практико орієнтованого підходу є найбільш доцільним у межах магістерської програми. Магістерська програма – це усвідомлений вибір подальшої професійної самореалізації, який базується на індивідуально-особистісних рисах й уподобаннях студента. Професійно-педагогічна діяльність у контексті такої програми може бути не винятком. До того ж слід звернути увагу на наукову позицію Л. В. Кліх щодо підготовки магістрів у Національному університеті біоресурсів і природокористування України, у якій зазначено, що «На сьогодні аграрні ВНЗ мають змогу формувати свій кадровий потенціал, будучи замовниками педагогічних кадрів. Підвищення ефективності системи підготовки майбутніх викладачів ВНЗ неможливе без розвитку педагогічної думки, впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес»[1]. Надалі авторка цілком виправдано підтримує позицію щодо запровадження програми магістерської підготовки за спеціальністю «Педагогіка вищої школи», наголошуючи на тому факті, що «Випускники цієї спеціальності – це фахівці нової формації, які конкурентоспроможні на ринку праці та можуть забезпечувати навчальний процес в аграрних ВНЗ, а також ефективно здійснювати науково-дослідницьку роботу в галузі педагогічних знань»[2].

Однак слід зазначити, що названі вище програми у вищих навчальних закладах аграрного профілю реалізуються не системно. Причиною такого становища є недосконаліть програм магістерської підготовки в Україні. Цю проблему у своїх дослідженнях порушує В. В. Третько, зауважуючи, що «Удосконалення Концепції організації підготовки магістрів в Україні (2010),

[1] Кліх Л. В. Підготовка магістрів у НУБіП України за спеціальністю «Ветеринарна медицина» / Л. В. Кліх, В. Б. Духницький // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. : Ветеринарна медицина, якість і безпека продукції тваринництва. – 2013. – Вип. 188(3). – С. 57– 67

[2] Там само.

відповідно до якої освітні програми підготовки магістрів можуть бути поділені на: дослідницькі, що передбачають поглиблення досліджень в одній з наукових галузей; професійні, що передбачають розвиток професійної діяльності; кар'єрні, що передбачають вдосконалення (просування) здобутих теоретичних знань, практичного досвіду для кар'єрного зростання та підготовки до здійснення управлінської діяльності»[1]. Надалі автор акцентує увагу на тому факті, що «Важливість цього розподілу зумовлюється необхідністю виокремлення підготовки майбутніх наукових і науково-педагогічних працівників, а також посилення практичної спрямованості професійних магістерських програм»[2].

Таким чином, узагальнюючи обґрунтування першої педагогічної умови професійно-педагогічної підготовки агрономів дослідників, зазначимо, що першочерговість у реалізації запропонованої програми належить запровадженню практико орієнтованого підходу в систему аграрної магістерської освіти. Дієвість вказаного підходу забезпечить майбутнім фахівцям перевірку власного потенціалу в контексті варіативності магістерських програм серед яких обов'язково повинна бути й науково-педагогічна.

Другою педагогічною умовою професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників пропонуємо розглянути наявність педагогічно орієнтованих магістерських програм. В ОПП підготовки магістра напряму підготовки «Агрономія» зазначено, що «Освітньо-професійна програма підготовки фахівця – державний нормативний документ, в якому узагальнюється зміст навчання, встановлюються вимоги до змісту, обсягу і рівня освіти та професійної підготовки фахівця за певною спеціальністю певного освітньо-кваліфікаційного рівня. Навчання за спеціальністю освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» передбачає вивчення узагальненого об'єкта

[1] Третько В. В. Професійна підготовка магістрів міжнародних відносин у Великій Британії : монографія / Віталій Віталійович Третько. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – С. 307
[2] Там само.

діяльності фахівця та типових складових структури професійної діяльності як таких, що задовольняють вимоги сфери праці до спеціальності»[1].

Якщо вести мову про професійно-педагогічну підготовку агронома-дослідника, відповідно постає питання про структуру цієї діяльності та компетентності, що повинні бути сформовані у викладача аграрного профілю. Досліджуючи професійну майстерність викладача, майстра виробничого навчання, Н.В. Кузьміна визначила й охарактеризувала компоненти педагогічної діяльності, а саме: «…конструктивний компонент пов'язується з умінням визначати, компанувати зміст навчання, проектувати навчально-виховний процес у цілому; організаторський компонент передбачає особистісну діяльність, направлену на передачу змісту навчання, а також керівництво навчальною діяльністю учнів; комунікативний компонент передбачає налагодження взаємовідносин викладача та учнів; гностичний компонент передбачає вивчення педагогом інтелектуальних, психомоторних, емоційних можливостей учнів; змісту форм, методів і засобів реалізації навчального процесу; позитивних та негативних якостей особистості вчителя з метою свідомого самовдосконалення»[2].

Щодо компетентності, то потрібно взяти до уваги наукові погляди на формування дидактичної компетентності викладача вищого навчального закладу аграрного профілю, обґрунтовані О. А. Заболотнім. Автор розглядає дидактичну компетентність як «… інтегративну властивість особистості, що є конструктом таких компонентів: мотиваційний (відображає систему потреб і мотивів навчально-методичної діяльності викладача, що виконує стимулюючу функцію); гностичний (характеризує методологічні, педагогічні, науково-предметні знання); діяльнісний (охоплює вміння і навички здійснення навчально-методичної діяльності, виконує технологічну функцію);

[1] Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика магістра за спеціальністю 8.130102 «Агрономія». Напряму підготовки 1301 „Агрономія". Кваліфікація 2213.1 «Агроном-дослідник» / Офіційне видання МОН України. – К., 2006. – С. 8-9

[2] Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Нина Васильевна Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1989. – С. 214

особистісний (власний інтелектуальний розвиток, ерудиція, здатність до самоосвіти тощо)»[1].

Продовжуючи аналіз професійно-педагогічної підготовки фахівців-аграріїв, слід звернутися до пропозиції В. Л. Мозгового щодо створення відповідного навчально-методичного забезпечення. Дослідник констатує: «Основне завдання запропонованого нами педагогічного нововведення полягає в активізації проблеми формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю шляхом удосконалення навчальних програм професійної та практичної підготовки та створення педагогічно орієнтованого середовища в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу»[2].

Запропонований підхід є одним із варіантів удосконалення чинної системи професійно-педагогічної освіти для фахівців аграрного профілю. Однак вектор дослідження проблеми професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників спрямовано на аналіз педагогічно орієнтованих магістерських програм, що реалізовуються в контексті ступеневої аграрної освіти. Тому нашу увагу привернули напрацювання кафедри методики навчання та управління навчальними закладами гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Для реалізації професійно-педагогічної підготовки фахівців аграрного профілю за спеціалізацією «Педагогіка вищої школи» спеціальності 011 «Науки про освіту» галузі знань 01 «Освіта» викладачами розроблено навчально-методичні комплекси педагогічно орієнтованих дисциплін. Так, аналізуючи мету та завдання навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності», Л. Л. Білан характеризує відповідний теоретично-практичний комплекс професійно-педагогічних знань і умінь, зазначаючи, що «У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати: загальні закономірності розвитку

[1] Заболотній О. А. Педагогічні умови формування дидактичної компетентності майбутніх викладачів вищих аграрних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Олександр Анатолійович Заболотній. – К., 2010. – С. 8

[2] Мозговий В. Л. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю : дис. на здобуття наук. ступеня к пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Віктор Леонідович Мозговий. – К., 2010. – С. 11

особистості, специфіку формування відносин у студентському колективі; теоретичні основи управління та структуру системи вищої освіти України; форми і методи організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; особливості організації та здійснення професійної педагогічної діяльності; функції педагога вищої школи та основи його професійної етики; шляхи формування педагогічних умінь та навичок, засоби їх діагностики та корекції; вміти: діагностувати власні здібності до педагогічної діяльності; організовувати професійну діяльність; раціонально організовувати навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі; володіти навичками опрацювання змісту лекцій, вибору оптимальних шляхів підготовки до практичних і семінарських занять, оформлення навчально-методичного комплексу дисципліни, складання індивідуального плану викладача та іншої документації; діяти відповідно до кодексу етики педагога вищої школи»[1].

Можемо передбачити, що перераховані професійно-педагогічні знання й уміння достатньою мірою здатні забезпечити запити сучасної професійної освіти. До того ж слід зазначити, що цей комплекс є дієвим лише в межах однієї дисципліни. Відповідно, весь комплекс дисциплін професійно-педагогічної магістерської підготовки свідчить про високий рівень визначених педагогічних компетенцій, а тому вести мову про розробку нових магістерських програм ми не вважаємо за доцільне. Якщо агрономічна освіта потребує нових педагогічних, науково-педагогічних кадрів, то вирішення цього питання буде залежати лише від варіативності магістерської підготовки. Заявлені напрями магістратури (дослідницький, педагогічний, управлінський) у вітчизняній професійній освіті, на жаль, до сьогодні не мають практичної реалізації. Щодо наявності розроблених педагогічно орієнтованих магістерських програм, то проведений нами аналіз дозволив виявити ґрунтовну роботу вітчизняних науковців у цьому напрямі, де аграрна освіта не є винятком. Узагальнюючи обґрунтування організаційно-педагогічної умови щодо наявності педагогічно

[1] Навчально-методичний комплекс дисципліни «Вступ до спеціальності» : напрям підготовки 1801 «Специфічні категорії» спеціальність 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» / Л. Л. Білан. – НУБіПУ, 2015. – С. 3

орієнтованих магістерських програм, зауважимо, що навчально-методичне забезпечення аграрної освіти здатне створювати умови для відповідної наукової підготовки й залежить лише від перспективної програми розвитку спеціальностей вищого навчального закладу аграрного профілю у контексті модернізаційних процесів сучасної професійної освіти.

Третьою педагогічною умовою професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників пропонуємо розглянути психолого-педагогічну підтримку професійно-педагогічної самоідентифікації фахівців агрономічного профілю.

Досліджуючи питання формування професійної ідентичності майбутніх фахівців як педагогічну проблему, І. М. Мельничук зазначає, що «Під самоідентифікацією розуміється прагнення суб'єкта оволодіти знаннями, навичками й уміннями самодіагностики, своєрідного «примірювання» до себе професійно значущих особливостей характеру свого майбутнього фаху, професійної поведінки, моделей становлення»[1]. Аналізуючи проблему ідентифікації майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі, І. В. Соколова пише, що «Професійна підготовка майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі задіює всі основні способи самоідентифікації особистості: вербальну самопрезентацію через взаємини за допомогою когнітивного самоаналізу, а також через емоційне оцінювання та самоцінювання регуляції міжособистісного спілкування»[2].

Щодо проблем сучасної аграрної освіти, то питання професійного саморозвитку майбутніх науково-педагогічних кадрів поступово набуває актуальності. Так, досліджуючи педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних закладах, В. В. Ільчук характеризує професійний саморозвиток як «…внутрішній процес, спрямований на досягнення професіоналізму, що полягає в якісних самозмінах

[1] Мельничук І. М. Формування професійної ідентичності майбутніх фахівців як педагогічна проблема / Ірина Миколаївна Мельничук // Науковий вісник Мукачівського державного університету : Серія «Педагогіка та психологія». – Випуск 1 (1). – 2015. – С. 92–96

[2] Соколова І. В. Професійна ідентифікація майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі / І. В. Соколова // Режим доступу : http : // www.sworld.com.ua/konfer35/241.pdf

особистісно-професійної сфери та професійної діяльності. Детермінантами професійного саморозвитку є сприйняття суспільних, професійних і особистісних вимог до себе на акмеологічних засадах. Основними методами професійного саморозвитку є професійна самоідентифікація, самовиховання та самоосвіта, а результатом – професійно-творча самореалізація як прояв високого рівня професіоналізму»[1].

Наведена позиція у першу чергу залежить від науково-педагогічних працівників, що організовують професійну підготовку майбутніх фахівців. Разом із тим П. Г. Лузан зазначає, що «…у вищих аграрних навчальних закладах за останнє десятиріччя відбувся спад виховного впливу педагога на студента, в основному через: а) не розробленість концепції виховання фахівця сільського господарства; б) брак дієвих студентських організацій, спрямованих на виховання і організацію студентської молоді; в) непідготовленість викладачів до оперативного педагогічного реагування на суспільні зміни та слабку соціальну мотивацію навчання студентів; г) відсутність науково обґрунтованих методик об'єктивного оцінювання педагогічної діяльності викладача-аграрника»[2].

Проведений нами аналіз сучасного стану професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у вищих навчальних закладах аграрного профілю дозволяє констатувати, що наявність у навчальних планах таких дисциплін, як «Педагогіка та психологія вищої школи» (загальний обсяг 60 годин) унеможливлюють організацію та проведення якісної роботи щодо професійно-педагогічної самоідентифікації агрономів-дослідників. А тому, враховуючи попередньо зазначену умову щодо запровадження практико орієнтованого підходу до професійно-педагогічної підготовки агрономів-

[1] Ільчук В. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Віта Василівна Ільчук. – Вінницький ДПУ імені Михайла Коцюбинського : Вінниця, 2016. – С. 9

[2] Лузан П. Г. Наукові основи організації педагогічного процесу а аграрному вищому навчальному закладі : [монографія] / Петро Григорович Лузан. – К. : Міленіум, 2015. – С. 291

дослідників, пропонуємо розглянути можливість реалізації вказаної роботи у межах виробничих практик.

Таким чином, узагальнюючи обґрунтування педагогічної умови професійно-педагогічної самоідентифікації агрономів-дослідників, зазначимо, що проведення відповідної роботи у вищих навчальних закладах аграрного профілю суттєво розширить професійну мобільність фахівців агрономічного профілю, сприятиме особистісно-професійній реалізації у різних сферах діяльності, буде дієвим методом формування резерву науково-педагогічних кадрів для профільної агрономічної освіти.

Четвертою педагогічною умовою професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників пропонуємо розглянути функціонування школи молодого викладача вищого навчального закладу аграрного профілю.

Аналіз науково-методичних підходів щодо організації роботи з молодими викладачами вищих навчальних закладів аграрного профілю дає підстави стверджувати, що функціонування «Школи молодого викладача» є досить поширеною формою підвищення професійно-педагогічної компетентності малодосвідчених педагогів. Так, обґрунтовуючи забезпечення педагогічних умов і реалізацію моделі професійного саморозвитку викладачів вищих навчальних закладів аграрного профілю, В. В. Ільчук звертає увагу на функціонування відповідної школи на базі Вінницького національного аграрного та Миколаївського національного аграрного університетів. Авторка констатує, що в межах функціонування названих шкіл найбільш поширеними формами науково-методичного супроводу професійного саморозвитку є: «…лекції, семінари, тренінги, організаційно-діяльнісні ігри, педагогічні майстерні, дистанційні курси, участь у конференціях, опрацювання педагогічної літератури, вивчення передового педагогічного досвіду, спілкування в Інтернет-спільнотах з викладачами інших ВНЗ»[1].

[1] Ільчук В. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Віта Василівна Ільчук. – Вінницький ДПУ імені Михайла Коцюбинського : Вінниця, 2016. – С. 11

Досліджуючи педагогічні умови формування методичної компетентності викладачів вищих навчальних закладів аграрного профілю, С. В. Толочко наголошує на тому, що «Тренінги-курси з підвищення професійної компетентності викладачів, використання інтерактивних технологій в організації методичних семінарів, майстер-класи викладачів спеціальних дисциплін, безперечно, сприятимуть зростанню рівня методичної компетентності педагогів»[1].

Заслуговує на увагу робота С. О. Шари, присвячена дослідженню професійно-педагогічної адаптації молодих викладачів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю, у якій зазначено, що «Доведено доцільність доповнення змісту методичної роботи у вищому навчальному закладі завданнями, спрямованими на розвиток у молодих викладачів професійно-педагогічної адаптованості, зокрема: стимулювання у молодих педагогів ціннісного ставлення до студентів, колег, до себе та інших учасників педагогічного процесу; озброєння молодих викладачів знаннями про сутність виконання професійних функцій і професійно-педагогічної адаптованості; забезпечення опанування викладачами сучасними педагогічними технологіями, методиками, прийомами та способами педагогічної роботи, які дозволяють забезпечити адаптаційний супровід навчально-виховного процесу, способами суб'єкт-суб'єктної взаємодії»[2].

Надалі аналіз підходів щодо організації навчально-методичної роботи вищих навчальних закладів аграрного профілю дозволив встановити популярність такого феномену як «педагогічна майстерність». У «Положенні про організацію навчально-методичної роботи в Білоцерківському національному аграрному університеті» одним із основних напрямів методичної роботи визначено організацію університетської системи

[1] Толочко С. В. Організаційно-педагогічні умови формування методичної компетентності викладачів вищих аграрних навчальних закладів / С. В. Толочко // Режим доступу : http : // www.nbuv.gov.ua/old_irn/chem_biol/.../09tsv.pdf

[2] Шара С. О. Професійно-педагогічна адаптація молодих викладачів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Світлана Олексіївна Шара. – ДВНЗ «Переяслав-Хмельницьки державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2013. – С. 15

підвищення педагогічної майстерності молодих викладачів, аспірантів і наукових співробітників.

Слід також звернути увагу на «Навчально-тематичний план і програму науково-методичного семінару підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників аграрних вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації Міністерства аграрної політики України «Педагогічна майстерність», що були розроблені на базі Національного університету біоресурсів і природокористування України. Автори-розробники завданнями семінару визначили: розвивати у викладачів, зокрема молодих, з обмеженим досвідом викладання, уявлення про педагогічну діяльність як рефлексивне керування діяльністю студента (переміщення його в позицію активного суб'єкта навчання; розвиток його здатності до самоуправління власною діяльністю; організацію процесу навчання як вирішення навчально-пізнавальних проблем на основі творчої взаємодії зі студентами); створити умови для формування у слухачів гуманної позиції щодо розуміння мети і завдань власної педагогічної діяльності; допомогти викладачам-початківцям опанувати механізми використання особистісного потенціалу для вирішення педагогічних завдань навчання і виховання, оволодіти елементами педагогічної техніки; визначити оптимальні засоби й напрями професійного самовдосконалення.

Проведений аналіз наукових підходів щодо розвитку педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу аграрного профілю підтвердив доцільність вказаного напряму науково-методичної роботи. Однак узагальнити запропонований висновок варто характеристиками особливостей педагогічної майстерності, що обґрунтовані І. А. Зязюном, а саме: «…1) Педагогічна майстерність у структурі особистості – це система, здатна до самоорганізації, системно-утворювальним чинником є гуманістична спрямованість; 2) підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність (спрямованість і професійне знання становлять той кістяк високого професіоналізму в діяльності, який забезпечує цілісність системи, що самоорганізовується); 3) педагогічні здібності забезпечують швидкість

самовдосконалення; 4) техніка, що спирається на знання і здібності, дає змогу виявити внутрішній потенціал учителя, гармонізуючи структуру педагогічної діяльності»[1].

Вищенаведені наукові позиції підтверджують результативність роботи щодо професійно-педагогічної підготовки викладача вищого навчального закладу аграрного профілю, розвитку його педагогічної майстерності в межах функціонування «Школи молодого викладача». Перспективність такої роботи залежить у першу чергу від системи науково-методичної роботи вищого навчального закладу аграрного профілю, що передбачає роботу з малодосвідченими викладачами та від функціонування профільної (педагогічної) кафедри. Щодо навчально-методичного забезпечення вказаного процесу, то тут слід звернути увагу на наявні варіативні комплекси, серед яких чинне місце займає навчальна програма «Основи педагогічної майстерності»[2].

Таким чином, можемо стверджувати, що функціонування «Школи молодого викладача» у вищих навчальних закладах аграрного профілю як певної педагогічної умови професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників є перспективною формою навчально-методичної роботи, яка передбачає: мотивацію до професійно-педагогічної діяльності; особистісний розвиток у напрямах професійної самореалізації; розвиток педагогічної майстерності; формування конкурентоспроможного фахівця-педагога агрономічної освіти.

1.2. Модель професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників

Проведений аналіз наукових підходів щодо обґрунтування моделей професійної підготовки фахівців-аграріїв і, зокрема, фахівців агрономічного профілю дає підстави стверджувати про наявну варіативність компонентів, що формують змістове наповнення запропонованих моделей. Проте слід зазначити,

[1] Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремень; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 642

[2] Основи педагогічної майстерності : Навчальна програма / Уклад. : І. А. Зязюн, І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич. – К. : Богданова А. М., 2009. – 48 с.

що нами не було виявлено моделі професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у системі ступеневої аграрної освіти. Враховуючи результати обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки агрономів-дослідників, а також результати аналізу теорії і практики відповідної підготовки у закладах аграрного профілю, нами було розроблено модель професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у вищих навчальних закладах аграрного профілю, що зображено на рис. 1.1.

Характеризуючи структуру моделі професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у вищих навчальних закладах аграрного профілю зазначимо, що основними компонентами нами було визначено: мету професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників (чітке завдання, що у подальшому формує відповідний вектор наукової, методичної роботи); педагогічні умови (методологічний, нормативно-правовий, методичний, особистісно-професійний формат реалізації програми професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників); дидактичний комплекс (засоби, методи, форми професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників); професійно-педагогічні компетенції агрономів-дослідників (вимоги особистісного, професійного, професійно-педагогічного та загальнокультурного рівнів розвитку); підготовленість агрономів-дослідників до професійно-педагогічної діяльності. Наведені структурні компоненти моделі професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників знаходяться в межах функціонування двох регламентуючих основ – теоретичних засад професійної педагогіки та специфіки організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах аграрного профілю.

Рис. 1.1. **Модель професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у вищих навчальних закладах аграрного профілю**

1.3. Дидактичний комплекс професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників

У словнику «Професійна освіта» за загальною редакцією Н. Г. Ничкало поняття «дидактика» тлумачиться як «…частина педагогіки, що розробляє теорію освіти і навчання, виховання в процесі навчання. Дидактика науково обґрунтовує завдання і зміст освіти, досліджує закономірності, принципи, методи та організаційні форми навчання»[1].

Аналогічним є визначення дидактики, запропоноване О. М. Новіковим у «Педагогіці: словнику системи основних понять», а саме: «Дидактика – основна частина педагогіки, наука про навчання, що досліджує закони, закономірності, принципи та засоби навчання»[2].

Враховуючи визначений нами пріоритет практико орієнтованого підходу в професійно-педагогічній підготовці агрономів-дослідників, до засобів вказаної підготовки на нашу думку належать: навчально-методичні комплекси дисциплін професійної та педагогічної підготовки; методичні розробки лекційних, практичних, лабораторних занять; наочність (відео-, фотоматеріали, технологічні карти, муляжі, моделі тощо); друковані, електронні навчальні, методичні посібники. Разом із тим, наявність цих засобів професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників не буде мати ефективності без системного застосування їх у контексті зазначеної підготовки. У межах магістерської програми агрономи-дослідники повинні мати вільний доступ до цих засобів, щоб випробувати себе в царині педагогічної діяльності й переконатися у продовженні опанування основами педагогічної професії в контексті ступеневої аграрної освіти. Відповідні засоби є на кожній кафедрі агрономічного профілю, проте чи репрезентуються вони як засоби професійно-

[1] Професійна освіта : словник : навч. посіб. / [уклад. С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. С. Дубинчук, Н. О. Талалуєва, А. О. Молчанова, Л. Б. Лук'янова; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища шк., 2000. – С. 74

[2] Новиков О. М. Педагогика : словарь системы основных понятий / О. М. Новиков. – М. : Издательский центр ИЭТ, 2013. – С. 45

педагогічної підготовки майбутніх викладачів спеціальних дисциплін – залишається відкритим питанням.

Щодо методів професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників, то для їхнього обґрунтування ми використали такі рекомендації О. М. Новікова: «У будь-якому акті навчальної діяльності завжди поєднано декілька методів, вони начебто проникають один в одного, характеризуючи з різних сторін одну й ту ж саму взаємодію педагогів і тих хто навчається»[1].

Однак слід зазначити, що запропонована нами транскрипція методів орієнтована на відпрацювання завдань професійно-педагогічної підготовки, а не лише на констатацію методів навчання, які найчастіше у теорії і методиці професійної освіти є універсальною групою. Запропоновані методи професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників розміщено у табл. 1.2.

Наведена класифікація і характеристики методів професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників є регламентуючою основою організації відповідного процесу. Це запропонований мінімум, здатний наблизити сучасну агрономічну освіту до педагогічно орієнтованої діяльності та сформувати відповідну систему агропедагогічної методики.

Завершальним етапом обґрунтування дидактичного комплексу професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників стало визначення відповідних форм цього процесу. Обґрунтовуючи основні форми навчання у вищому навчальному закладі, В. І. Загвязинський констатує: «У вищій школі три основні форми роботи – лекція, семінар і самостійна робота студентів (вивчення літератури та відповідних джерел, підготовка рефератів, курсових і дипломних проектів). Також важливим видом роботи студентів є виробничі та навчальні практики»[2].

---

[1] Новиков О. М. Профессиональная педагогика : Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. Под ред. С. Я. Батышева, А. М. Новикова. Изд. 3-е, перераб. – М. : Из-во ЭГВЕС, 2009. – С. 182

[2] Загвязинский В. И. Теории обучения : современная интерпритация : учеб. пособие. для студ. высш. учеб. заведений / Владимир Ильич Загвязинский. – 2-е изд., испр. – М. : Академия, 2004. – С. 144

Щодо таких форм професійної підготовки, як лекція, семінар і самостійна робота студентів, то в контексті аграрної освіти існує достатня кількість науково-методичних напрацювань. Враховуючи визначений нами пріоритетний практико орієнтований підхід, вбачаємо доцільність в деталізації цих форм у контексті професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників.

Таблиця 1.2

Методи професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у вищих навчальних закладах аграрного профілю

№ з/п	Група методів	Компонентний склад групи методів	Характеристика методів
1.	2.	3.	4.
1.	Організації та реалізації навчально-пізнавальної та навчально-виробничої діяльності	• Словесні • Наочні • Практичні	• *Розповідь-пояснення* – поєднується з викладенням навчального матеріалу у формі розповіді з детальним поясненням, порівнянням, зіставленням, висновками, закономірностями, вирішенням професійно-педагогічних завдань; • *Бесіда* – поєднується як метод «запитання-відповідь» у контексті керівництва навчально-пізнавальною діяльністю студентів в опануванні основами професійної педагогіки. • *Робота з навчальною книгою, електронним виданням* базується на підготовці студентів до швидкого читання, конспектування, визначення головного, розборі завдання, відповідей на контрольні запитання з проблем професійної педагогіки; • *Робота з натуральними об'єктами* застосовуються педагогами для проведення демонстрації об'єкта та наближення навчального середовища до реальних умов виробництва/діяльності в контексті організації професійного навчання; • *Робота із зображувальними об'єктами* застосовуються для створення активного навчального середовища та розширення меж сприйняття студентів. • *Репродуктивні вправи* застосовуються для закріплення основних умінь і навичок професійно-педагогічної діяльності агрономів-дослідників у системі ступеневої аграрної освіти;

Продовж. табл. 1.2

1.	2.	3.	4.
			• *Творчі вправи* застосовуються з метою відпрацювання індивідуального стилю педагогічної діяльності агрономів-дослідників, перевірки доцільності визначених педагогічних комбінацій у межах організації професійного навчання фахівців-аграріїв.
2.	Стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної та навчально-виробничої діяльності	• Проблемно-пошукові • Пізнавально-творчі	• *Проблемне навчання* застосовується з метою мотивації студентів до пошуку вирішення проблеми в межах організації професійного навчання (предметного, діяльнісного, виховного характеру); • *Пошуково-дослідницьке навчання* застосовується з метою формування навичок вирішення педагогічних завдань від теоретичного осмислення проблеми до її практичного вирішення. • *Еврестична бесіда* орієнтована на розвиток в агрономів-дослідників педагогічно орієнтованих мисленнєвих процесів, мотивації до професійного саморозвитку в системі аграрної освіти; • *Навчальні ігри* орієнтовані на перевірку особистісної готовності агрономів-дослідників до професійно-педагогічної діяльності.
3.	Контролю та самоконтролю	• Програмного контролю • Самоконтролю	• *Тестування* реалізується як діагностичний компонент професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників, що регламентовано відповідною звітністю про успішність із дисципліни, циклу дисциплін (кваліфікаційні роботи). • *Завдання-тести* реалізуються як метод самоперевірки особистісної підготовленості (теоретичної і практичної) агрономів-дослідників до професійно-педагогічної діяльності.

*Розроблено на основі джерела: Новиков О. М. Профессиональная педагогика: Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. Под ред. С. Я. Батышева, А. М. Новикова. Изд. 3-е, прераб. – М.: Из-во ЭГВЕС, 2009. – С. 157 – 158

Проаналізуємо цю проблему на прикладі сучасної лекції. Прогнозуючи перспективну дієвість лекції, орієнтовану на професійно-педагогічну підготовку агрономів-дослідників, зазначимо, що в першу чергу це повинно реалізовуватися в межах такої дисципліни, як «Психологія і педагогіка». Беззаперечним фактом є те, що цю дисципліну викладають фахівці з педагогічних, соціогуманітарних кафедр, кафедр професійного навчання, які функціонують у вищих навчальних закладах аграрного профілю. Їхня фахова (педагогічна підготовка) має стати основою для побудови педагогічної взаємодії, у межах якої студенти (агрономи-дослідники) усвідомлять значущість таких феноменів, як: педагогічний артистизм, педагогічна імпровізація, педагогічна техніка, педагогічна майстерність. До того ж слід звернути увагу на варіативність лекції як форми навчання. П. Г. Лузан пропонує таку типологію сучасних лекцій: «…1) лекція інформаційного повідомлення; 2) лекція-пояснення; 3) пояснювально-ілюстративна (демонстративна) лекція; 4) лекція-розповідь; 5) проблемна або еврестина лекція; 6) лекція із запланованими помилками; 7) лекція-консультація; 8) лекція-диспут»[1].

Використання хоча б половини вказаних типів лекцій у професійно-педагогічній підготовці агрономів-дослідників сприятиме розвитку їхнього уявлення про педагогічну професію та формуватиме професійно-педагогічні навички організації такої форми навчання. Також слід зважати на важливість лекцій із дисциплін професійної підготовки агрономів-дослідників. Введення до змісту лекцій професійної підготовки педагогічно орієнтованих тем суттєво розширить уявлення агрономів-дослідників про специфіку організації професійного навчання в межах агрономічної освіти.

Не менш результативною формою професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників є самостійна робота. Саме в межах цієї форми можливий варіант розширення професійно-педагогічної самопідготовки агрономів-

[1] Лузан П. Г. Наукові основи організації педагогічного процесу а аграрному вищому навчальному закладі : [монографія] / Петро Григорович Лузан. – К. : Міленіум, 2015. – С. 87

дослідників. Підготовка повідомлень, доповідей, рефератів із питань загальної педагогіки, психології, педагогіки вищої школи, теорії і методики професійної освіти, методики викладання фахових дисциплін є суттєвою основою для формування професійно-педагогічних знань агрономів-дослідників. До вказаного переліку слід також додати творчі проекти з проблем професійного навчання студентів, дорослого населення, організації дорадницької діяльності на виробничих об'єктах.

Завершимо розгляд форм професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників дієвістю практичного навчання. Незважаючи на варіативність навчальних і виробничих практик для агрономів-дослідників, у більшості варіантів вона орієнтована на фахову підготовку. Проте саме в межах цих форм навчання можлива перевірка професійно-педагогічних здібностей агрономів-дослідників. Включення до програм навчальних, виробничих практик питань, що пов'язані з професійно-педагогічною діяльністю, забезпечать вищим навчальним закладам аграрного профілю відповідну профорієнтаційну роботу з виявлення потенційно орієнтованих агрономів-дослідників на перспективну педагогічну діяльність. Враховуючи академічну мобільність, яку вітчизняні вищі навчальні заклади (і в тому числі аграрні) отримали із введенням «Закону про вищу освіту»[1], змістове наповнення освітньо-професійної програми в частині практичного навчання залишається лише питанням усвідомлення актуальності означеної проблеми.

Таким чином, узагальнюючи обґрунтування форм професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників, зазначимо, що вирішення цього питання потребує системного осмислення на теоретичному та методичному рівнях модернізації вищої аграрної освіти. Наявна дидактична основа (засоби, методи, форми навчання) цілком може бути адаптована до запитів сучасної аграрної освіти, а агрономи-дослідники бути підготовленими в її контексті до професійно-педагогічної діяльності.

[1] Про вищу освіту / Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004) / Режим доступу : http : // zakon4.rada.gov.ua/go/1556-18

Відповідно до специфіки професійно-педагогічної діяльності агрономів-дослідників завершальною фазою їх підготовки визначено оволодіння специфічним професійно-педагогічними знаннями, уміннями й навичками в межах галузевої агрономічної освіти.

Досліджуючи модель формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів, В. Л. Мозговий, розглядає професійно-педагогічний комплекс компетенцій, до якого належать: «...а) предметні знання, на основі яких: визначається і формується мета професійного навчання в рамках ступеневої аграрної освіти; організовуються навчально-виховний і навчально-виробничий процеси у навчальних закладах аграрного профілю, сільськогосподарських дорадчих службах; організовуються та удосконалюються форми професійного навчання; здійснюється діагностика рівня засвоєння професійних знань, умінь і навичок учнів, студентів, представників робочих професій аграрного профілю; б) практичні уміння, на основі яких: здійснюється дидактичне проектування навчального процесу в ПТНЗ аграрного профілю, структурних підрозділах дорадчих служб; впроваджуються у навчальний процес нові елементи, що сприяють ефективності навчання та виховання; організовується навчально-дослідницька діяльність; формується співпраця з учнівським колективом з метою налагодження професійного наставництва; здійснюється популяризація інженерно-педагогічної діяльності з метою залучення обдарованої молоді до продовження навчання на відповідних факультетах»[1].

Враховуючи наведені вище рекомендації щодо професійно-педагогічної підготовки фахівців професійної освіти, нами було визначено специфічні професійно-педагогічні знання, уміння й навички, покликані забезпечити підготовку агрономів-дослідників до педагогічної діяльності. Зазначений комплекс подано у табл. 1.3.

[1] Мозговий В. Л. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю : дис. на здобуття наук. ступеня к пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Віктор Леонідович Мозговий. – К., 2010. – С. 105

Таблиця 1.3

Змістове наповнення специфічних професійно-педагогічних знань, умінь і навичок агрономів-дослідників

№ з/п	Компонети професійно-педагогічної підготовки	Змістове наповнення компонентів
1.	2.	3.
1.	Професійно-педагогічні знання	• *Знання закономірностей* розвитку та навчання особистості в умовах професійної освіти (обумовленість цілей навчання і виховання спеціальної (агрономічної) освіти); • *Теоретичні знання* (закони, принципи, правила професійної педагогіки та психології, основні форми педагогічної діяльності в аграрних ВНЗ I-II, III-IV рівнів акредитації); • *Методичні знання* (підходи щодо конструювання освітнього процесу в межах ступеневої аграрної освіти (форми, методи, прийоми професійного навчання та виховання); • *Технологічні знання* (підходи щодо вирішення практичних завдань навчання і виховання спеціалістів-агрономів у конкретних умовах ступеневої аграрної освіти).
2.	Професійно-педагогічні уміння	• *Предметної дії* (володіти професійними уміннями (робітнича професія, спеціаліст, фахівець, науково-дослідна діяльність), пов’язаними із фахом – предметом викладання; уміння предметом впливати на світогляд учня/студента, формувати міжпредметні зв’язки); • *Педагогічної дії* (уміння переводити зміст навчання в конкретний педагогічний процес; побудова та реалізація навчальних, виховних занять; організація індивідуальної роботи з учнями/студентами; налагодження результативної педагогічної взаємодії з колегами); • *Організації саморозвитку* (рефлексія професійно-педагогічної діяльності; саморозвиток педагогічної майстерності агрономів-дослідників у контексті ступеневої аграрної освіти).
3.	Професійно-педагогічні навички	*Особистісного характеру* (самоорганізації та підготовленості до педагогічної діяльності агронома-дослідника, збалансування його внутрішньої і зовнішньої педагогічної техніки); • *Професійного характеру* (налагодження педагогічної взаємодії з учнями/студентами; реалізація педагогічної діяльності на рівні гарантованої межі ефективного професійного навчання фахівців агрономічного профілю в аграрних ВНЗ I-II, III-IV рівнів акредитації).

1.4. Критерії і рівні професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників

Таблиця 1.4

Назва критерію	Показники критерію	Характеристика рівнів
1	2	3
Критерій особистісного рівня **($К_1$)**	• стійкість інтересів до професійно-педагогічної діяльності; • наявність особистісних якостей, що сприяють реалізації у професійно-педагогічній діяльності; • усвідомлення себе в ролі педагога професійної освіти; • адекватність самооцінки у сфері професійно-педагогічної діяльності	**Низький рівень** професійно-педагогічного саморозвитку агрономів-дослідників характеризується: • відсутністю інтересу до професійно-педагогічної діяльності; • несформованістю чіткої спрямованості до професійно-педагогічної самореалізації у контексті професійно-педагогічної діяльності; • відсутністю мотивації до професійно-педагогічної діяльності в системі ступеневої аграрної освіти; • невизначеним рівнем особистісних якостей, пов'язаних із перспективами професійної-педагогічної діяльності; • опосередкованим уявленням про організацію професійно-педагогічної діяльності в умовах ступеневої агрономічної освіти; • низьким рівнем бажання опановувати основи професійно-педагогічної діяльності та реалізовувати її на практиці; • низьким рівнем обізнаності із професійно-педагогічною діяльністю, що не сприяє проведенню ними адекватної самооцінки в межах виконання відповідних освітніх функцій. **Середній рівень** професійно-педагогічного саморозвитку агрономів-дослідників характеризується: • простежується позитивний інтерес до професійно-педагогічної діяльності як перспективного напряму особистісного розвитку фахівця аграрного профілю; • достатнім рівнем спрямованості на реалізацію професійно-педа-

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
		гогічної діяльності в межах реалізації освітніх завдань ступеневої аграрної освіти; • усвідомленням реалізації особистісних мотивів та потреб крізь призму перспективної професійно-педагогічної діяльності; • орієнтацією на професію педагога професійної освіти, що підкріплюється проявом особистісних здібностей під час опанування педагогічно орієнтованими дисциплінами («Педагогіка і психологія», «Педагогіка вищої школи», «Професійна педагогіка», «Методика викладання фахових дисциплін» тощо); • сталим уявленням про організацію професійно-педагогічної діяльності в умовах ступеневої агрономічної освіти; • сталим бажанням опановувати основами професійно-педагогічної діяльності та реалізовувати її на практиці; • сталим рівнем обізнаності про професійно-педагогічну діяльність, що сприяє проведенню ними адекватної самооцінки в межах виконання відповідних освітніх функцій. • певними успіхами в організації навчальної та виховної діяльності в контексті ступеневої аграрної освіти та бажанням отримати професійну допомогу від колег з метою усунення суттєвих помилок, що пов'язані з плануванням декількох видів навчальної діяльності на заняттях та під час організації педагогічної взаємодії в межах усього освітнього процесу. **Високий рівень** професійно-педагогічного саморозвитку агрономів-дослідників характеризується: • наявністю професійно значущих установок на подальшу професійно-педагогічну діяльність у контексті організації

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
		професійного навчання в системі ступеневої аграрної освіти; • сформованістю позитивного ставлення до організації та здійснення професійно-педагогічної діяльності в умовах ступеневої аграрної освіти; • стійким інтересом до професійно-педагогічної діяльності, що підкріплюється яскраво вираженою особистісною мотивацію до активного саморозвитку в гуманітарній (освітній) сфері, результативністю вивчення педагогічно орієнтованих дисциплін; • задоволеністю процесом організації освітнього процесу в межах ступеневої аграрної освіти; • стійким бажанням опановувати основами професійно-педагогічної діяльності та реалізовувати її на практиці; • стійким рівнем обізнаності про професійно-педагогічну діяльність, що сприяє проведенню ними адекватної самооцінки в межах виконання відповідних освітніх функцій; • значними успіхами в організації навчальної та виховної діяльності в контексті ступеневої аграрної освіти та бажанням отримати професійну оцінку від колег з метою удосконалення професійно-педагогічних умінь і навичок, що пов’язані з плануванням декількох видів навчальної діяльності на заняттях та під час організації педагогічної взаємодії в межах усього освітнього процесу; • результативністю педагогічної взаємодії з учнівським/студентським, науково-педагогічним колективами, що спонукає до професійного саморозвитку, самовдосконалення, підвищення професійно-педагогічних компетенцій.

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
Критерій професійно-педагогічної підготовленості агрономів-дослідників **($К_2$)**	• теоретична обізнаність у галузі професійної педагогіки; • уміння планувати та організовувати професійне навчання в системі ступеневої аграрної освіти; • володіння навичками організації педагогічної взаємодії (з учнями/студентами, колегами, адміністрацією закладу); • наявність педагогічного мислення; • уміння чітко та зрозуміло ставити навчальні завдання; • сформованість навичок контролю за освітнім процесом у системі суб'єкт-суб'єктної взаємодії	**Низький рівень** професійно-педагогічної підготовленості агрономів-дослідників характеризується: • недостатнім рівнем професійно-педагогічної підготовленості щодо реалізації освітніх завдань у системі ступеневої аграрної освіти; • відсутністю системи знань, пов'язаних із професійно-педагогічною діяльністю в аграрній галузі; • недостатнім рівнем розумінням основ професійної педагогіки, що негативно впливає на застосування педагогічних технологій у практичній діяльності агрономів-дослідників у контексті ступеневої аграрної освіти; • несформованістю умінь планувати та організовувати професійне навчання в системі ступеневої аграрної освіти; • несформованістю навичок організації педагогічної взаємодії з учнями/студентами, колегами, адміністрацією закладу аграрного профілю; • слабким розвитком педагогічного мислення, що створює певні труднощі в організації процесу професійного навчання в системі ступеневої аграрної освіти; • слабкою професійно-педагогічною підготовленістю, яка забезпечує лише репродуктивність у професійно-педагогічній діяльності й ускладнює чітке та зрозуміле визначення навчальних завдань; • несформованість навичок контролю за освітнім процесом у системі суб'єкт-суб'єктної взаємодії суттєво обмежує реалізацію навчально-виховних та навчально-виробничих функції у системі ступеневої аграрної освіти.

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
		Середній рівень професійно-педагогічної підготовленості агрономів-дослідників характеризується: • сталим рівнем професійно-педагогічної підготовленості щодо реалізації освітніх завдань у системі ступеневої аграрної освіти; • достатньою базою психологічних, професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, пов'язаних із професійно-педагогічною діяльністю в аграрній галузі; • достатнім рівнем розумінням основ професійної педагогіки, що позитивно впливає на застосування педагогічних технологій у практичній діяльності агрономів-дослідників у контексті ступеневої аграрної освіти; • сформованістю більшості практичних умінь, що значно підвищує загально-інтелектуальний та рівень професійно-педагогічної підготовленості, забезпечує планування та організацію професійного навчання в системі ступеневої аграрної освіти; • сформованістю навичок організації педагогічної взаємодії з учнями/студентами, колегами, адміністрацією закладу аграрного профілю; • стійким розвитком педагогічного мислення, що дозволяє не тільки усвідомлювати складність професійно-педагогічної діяльності, а й сприяє самостійному усуненню типових педагогічних помилок в організації навчально-виховного та навчально-виробничого процесів, сприяє організації процесу професійного навчання в системі ступеневої аграрної освіти; • стійкою професійно-педагогічною підготовленістю, яка забезпечує репродуктивно-творчий рівень реалізації професійно-

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
		педагогічної діяльності, сприяє чіткому та зрозумілому визначенню навчальних завдань; • успішним опануванням педагогічною технікою, за рахунок якої відбувається формування індивідуального стилю професійно-педагогічної діяльності; • сформованістю навичок контролю за освітнім процесом у системі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, що сприяє реалізації навчально-виховних та навчально-виробничих функції в системі ступеневої аграрної освіти. **Високий рівень** професійно-педагогічної підготовленості агрономів-дослідників характеризується: • суттєвою професійно-педагогічною підготовленістю, що забезпечує високий рівень реалізації освітніх завдань у системі ступеневої аграрної освіти; • ґрунтовною базою психологічних, професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, пов'язаних із професійно-педагогічною діяльністю в аграрній галузі; • високим рівнем розумінням основ професійної педагогіки, що сприяє синтезу агрономічних і педагогічних дисциплін та позитивно впливає на застосування педагогічних технологій у практичній діяльності агрономів-дослідників у контексті ступеневої аграрної освіти; • сформованістю практичних умінь, що значно підвищує загально-інтелектуальний рівень та рівень професійно-педагогічної підготовленості, забезпечує планування та організацію професійного навчання в системі ступеневої аграрної освіти;

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
		• вільним володінням навичками організації педагогічної взаємодії з учнями/студентами, колегами, адміністрацією закладу аграрного профілю; • активною педагогічною позицією, що дозволяє самостійно вирішувати завдання типових та нетипових педагогічних ситуацій, підкріплюючи авторитет як в учнівському/студентському, так і в педагогічному колективах; • дієвим розвитком педагогічного мислення, що дозволяє не тільки усвідомлювати складність професійно-педагогічної діяльності, а й забезпечує високий рівень рефлексії в організації навчально-виховного та навчально-виробничого процесів, забезпечує організацію процесу професійного навчання в системі ступеневої аграрної освіти; • результативною професійно-педагогічною підготовленістю, яка забезпечує реалізацію професійно-педагогічній діяльності на творчому рівні, сприяє чіткому та зрозумілому визначенню навчальних завдань; • яскраво вираженою педагогічною технікою, що формує індивідуальний стиль професійно-педагогічної діяльності; • сформованістю навичок контролю за освітнім процесом у системі суб’єкт-суб’єктної взаємодії, що дає змогу цікаво моделювати навчальні заняття, визначаючи основи методичної майстерності педагога професійної освіти та сприяє реалізації навчально-виховних та навчально-виробничих функції у системі ступеневої аграрної освіти.

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
Критерій професійно-педагогічної культури агрономів-дослідників **($К_3$)**	• загальнокультурний кругозір; • ступінь контактності; • професійно-педагогічне спілкування; • усвідомлення значущості професійно-педагогічної культури в системі вищої аграрної освіти; • професійно-педагогічна поведінка (етика); • професійно-педагогічна ерудиція; • інтелектуальні та моральні якості педагогів професійної освіти	**Низький рівень** сформованості професійно-педагогічної культури агрономів-дослідників характеризується: • недостатнім рівнем сформованості професійно-педагогічної культури в контексті реалізації освітніх завдань ступеневої аграрної освіти; • слабким рівнем розвитку загальнокультурного кругозору, що негативно впливає на реалізацію професійно-педагогічної функції в системі аграрної освіти; • недостатнім загально-інтелектуальним та спеціальним рівнем підготовки агрономів-дослідників до професійно-педагогічної діяльності, нестійкими моральними якостями в межах особистісних відносин у колективах (виробничий, педагогічний, студентський); • слабким рівнем розвитку контактності агрономів-дослідників у вирішенні професійно-педагогічних завдань та завдань управління освітнім процесом у системі професійного навчання фахівців аграрного профілю; • недостатнім розвитком професійно-педагогічного спілкування, що унеможливлює налагодження результативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі організації професійного навчання фахівців аграрного профілю; • несформованістю професійно-педагогічної етики викладача, що спричиняє ускладнення вибудови особистісної поведінки агрономів-дослідників у виробничій, науково-дослідницькій, професійно-педагогічній діяльності; • слабким рівнем професійно-педагогічної ерудиції, що негативно впливає на особистісний імідж агрономів-дослідників як педагогів

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
		професійної школи та суттєво знижує особистісну значущість серед колег, учнівського/студентського колективу. **Середній рівень** сформованості професійно-педагогічної культури агрономів-дослідників характеризується: • достатнім рівнем сформованості професійно-педагогічної культури в контексті реалізації освітніх завдань ступеневої аграрної освіти; • сталим рівнем розвитку загальнокультурного кругозору, що позитивно впливає на реалізацію професійно-педагогічної функції в системі аграрної освіти; • достатнім загально-інтелектуальним та спеціальним рівнем підготовки агрономів-дослідників до професійно-педагогічної діяльності, стійкими моральними якостями в межах особистісних відносин у колективах (виробничий, педагогічний, студентський); • достатнім рівнем розвитку контактності агрономів-дослідників у вирішенні професійно-педагогічних завдань та завдань управління освітнім процесом у системі професійного навчання фахівців аграрного профілю; • достатнім рівнем розвитку професійно-педагогічного спілкування, що сприяє налагодження результативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі організації професійного навчання фахівців аграрного профілю; • сталою сформованістю професійно-педагогічної етики викладача, що сприяє вибудові особистісної поведінки агрономів-дослідників у виробничій, науково-дослідницькій, професійно-педагогічній діяльності;

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
		• достатнім рівнем професійно-педагогічної ерудиції, що позитивно впливає на особистісний імідж агрономів-дослідників як педагогів професійної школи та суттєво підвищує особистісну значущість серед колег, учнівського/студентського колективу; • удосконаленням професійно-педагогічної культури засобами постійного контролю та дієвого спрямування в напрямі реалізації програми особистісно-професійного розвитку, що забезпечує епізодичні прояви творчого становлення агрономів-дослідників як педагогів професійної аграрної освіти. **Високий рівень** сформованості професійно-педагогічної культури агрономів-дослідників характеризується: • ґрунтовним рівнем сформованості професійно-педагогічної культури в контексті реалізації освітніх завдань ступеневої аграрної освіти; • суттєвим рівнем розвитку загальнокультурного кругозору, що забезпечує результативність реалізації професійно-педагогічної функції в системі аграрної освіти; • високим загально-інтелектуальним та спеціальним рівнем підготовки агрономів-дослідників до професійно-педагогічної діяльності, сформованими моральними якостями в межах особистісних відносин у колективах (виробничий, педагогічний, студентський); • особистіно визначеним рівнем розвитку контактності агрономів-дослідників у вирішенні професійно-педагогічних завдань та завдань управління освітнім процесом у системі професійного навчання фахівців аграрного профілю;

Продовж. табл. 1.4

1	2	3
		• сформованим рівнем розвитку професійно-педагогічного спілкування, що забезпечує налагодження результативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі організації професійного навчання фахівців аграрного профілю; • сформованістю професійно-педагогічної етики викладача, що забезпечує вибудову особистісної поведінки агрономів-дослідників у виробничій, науково-дослідницькій, професійно-педагогічній діяльності; • дієвим рівнем професійно-педагогічної ерудиції, що позитивно впливає на особистісний імідж агрономів-дослідників як педагогів професійної школи та забезпечує зростання авторитету серед колег, учнівського/студентського колективу; • орієнтацією на самовдосконаленням професійно-педагогічної культури засобами постійного контролю та дієвого спрямування в аспекті реалізації програми особистісно-професійного розвитку, що забезпечує творчий розвиток та утвердження агрономів-дослідників як педагогів професійної аграрної освіти.

ІІ. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АГРОНОМІВ-ДОСЛІДНИКІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

2.1. Програма навчально-методичного семінару «Школа молодого викладача»

№ з/п	Тема заняття	Форма проведення	Звітність
1	2	3	4
1.	***Модуль 1:*** Педагогічний процес у вищому навчальному закладі аграрного профілю	Лекція	Розділ звіту
2.	***Модуль 2:*** Сучасні технології навчання у вищому навчальному закладі аграрного профілю	Лекція	Розділ звіту
3.	***Модуль 3:*** Дидактична характеристика сучасної лекції	Леція-презентація	Розробка лекції
4.	***Модуль 4:*** Мультимедійні засоби навчання у сучасному вищому навчальному закладі аграрного профілю	Леція-презентація	Презентація до заняття
5.	***Модуль 5:*** Організація самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі аграрного профілю	Практичне заняття	Методичні рекомендації до теми/розділу дисципліни
6.	***Модуль 6:*** Педагогічна майстерність викладача вищого навчального закладу	Майстер-клас	Репрезентація елементів педагогічної майстерності вирлачем ВНЗ
7.	***Модуль 7:*** Науково-педагогічні дослідження у системі вищої аграрної освіти	Лекція	Репрезентація науково-педагогічної проблеми у системі ступеневої аграрної освіти

Модуль 1: **Педагогічний процес у вищому навчальному закладі аграрного профілю**

Поняття вищої освіти. Закон України «Про вищу освіту». Педагогічний процес як категорія педагогіки. Мета та завдання педагогічного процесу у вищому навчальному закладі: виховання, навчання, розвиток, професійна підготовка. Сутність поняття «професійна педагогіка» (за Ю. К. Бабанським). Діалектика педагогічного процесу у вищій школі: цілісність, загальність, єдність. Особливості організації педагогічного процесу в сучасному вищому навчальному закладі аграрного профілю.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія у системі вищої освіти. Проблема формування гармонійно розвиненої особистості фахівця. Напрями педагогіки вищої школи: університетський (академічний), післядипломний. Проблема гуманізації сучасної вищої освіти.

Закономірності та принципи педагогічного процесу у сучасному вищому навчальному закладі. Залежність педагогічного процесу у вищому навчальному закладі від науково-технічного прогресу країни. Соціальні умови професійного розвитку майбутніх фахівців аграрної галузі.

Модуль 2: **Сучасні технології навчання у вищому навчальному закладі аграрного профілю**

Освітня технологія як форма єдиного освітнього простору. Функціональність освітніх технологій: прогнозування, проектування, планування, факторний аналіз.

Сутність поняття «технологія навчання». Класифікація технологій навчання: інформаційні технології навчання, технологія проблемного навчання, технологія ігрового навчання, кредитно-модульна технологія навчання, технологія дистанційного навчання, модульно-рейтингова технологія навчання (за В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко). Класифікація педагогічних технологій за Г. К. Селевко. Відмінність понять «методика» і «технологія» навчання.

Інновації в системі вищої освіти. Поняття «педагогічні інновації». Показники технологій навчання: системність, відтворювальність, система зворотного зв'язку. Особливості реалізації особистісно-орієнтованої освіти у вищому навчальному закладі.

Модуль 3: Дидактична характеристика сучасної лекції

Лекція як провідна форма організації навчання у вищому навчальному закладі аграрного профілю. Дидактичні цілі лекції: повідомлення нових знань, систематизація й узагальнення накопичених, формування на їхній основі ідейних поглядів, переконань, світогляду, розвиток пізнавальних і професійних зацікавлень (за В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко). Видова специфіка лекцій (за П. Г. Лузаном): лекція інформаційного повідомлення, лекція-пояснення, пояснювально-ілюстративна лекція, лекція-розповідь, проблемна або евристична лекція, лекція із запланованими помилками, лекція-консультація, лекція-диспут, лекція-монолог, лекція-вдвох, лекція-втрьох, лекція-круглий стіл.

Сучасні підходи до підготовки та оформлення лекції: конспект лекції, відео презентація лекції, сценарний план лекції. Майстерність реалізації лекції: режисура педагогічної дії викладача вищого навчального закладу (за В. Л. Мозговим). Лекція як форма сучасної масової комунікації. Мотиваційно-пізнавальний компонент сучасної вузівської лекції.

Модуль 4: Мультимедійні засоби навчання у сучасному вищому навчальному закладі аграрного профілю

Технології мультимедійного навчання у сучасному вищому навчальному закладі аграрного профілю. Мета та завдання мультимедійних засобів навчання у сучасному освітньому процесі. Поняття «мультимедійний продукт». Психолого-педагогічні особливості використання мультимедійних засобів

навчання у сучасному освітньому процесі вищого навчального закладу. Дидактичні умови використання мультимедійних засобів навчання.

Використання слайдів, презентацій, навчального кіно у системі професійної підготовки фахівців агрономічного профілю. Технологія створення навчального кіно. Методика використання сучасних технічних, мультимедійних засобів навчання у системі ступеневої аграрної освіти.

Модуль 5: **Організація самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі аграрного профілю**

Організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах аграрного профілю. Видова специфіка самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі (за М. М. Фіцулою): самостійна робота студентів на аудиторних заняттях, поза аудиторна самостійна робота, індивідуальне заняття з викладачем.

Проблема адаптації студентів-першокурсинків до організації самостійної роботи у вищому навчальному закладі. Психолого-педагогічні особливості контролю та оцінювання самостійної роботи студентів. Рівні самостійної роботи студентів. Наукова робота студентів як програма самостійного професійного становлення фахівця агрономічного профілю. Організація самостійної роботи студентів як складова навчально-методичного комплексу дисципліни.

Модуль 6: **Педагогічна майстерність викладача вищого навчального закладу**

Сутність поняття «педагогічна майстерність». Проблема розвитку педагогічної майстерності у роботах А. С. Макаренка, В О. Сухомлинського, І. А. Зязюна. Елементи педагогічної майстерності (за І. А. Зязюном). Педагогічна техніка: внутрішня і зовнішня. Майстерність педагогічного

спілкування. Мовлення і комунікативна поведінка викладача. Стилі педагогічного спілкування.

Елементи акторської та режисерської майстерності у педагогічній дії викладача вищого навчального закладу. Тренінги з розвитку акторської і режисерської майстерності викладача вищого навчального закладу. Режисура педагогічної дії: засоби, способи, методи, форми (за В. Л. Мозговим). Тренінги сценічного мовлення (за Л. І. Лимаренко). Дихання й голос як елементи педагогічної техніки. Прийоми педагогічної взаємодії викладача і студента у вищому навчальному закладі. Техніка педагогічної взаємодії у системі ступеневої аграрної освіти.

Модуль 7: **Науково-педагогічні дослідження у системі вищої аграрної освіти**

Основи науково-педагогічного дослідження у системі вищої освіти. Педагогічні дослідження у системі ступеневої аграрної вищої освіти. Проблема, тема та актуальність дослідження. Обєкт і предмет науково-педагогічного дослідження (за С. У. Гончаренко).

Наукові дослідження із професійної педагогіки. Діагностика у науково-педагогічних дослідженнях. Агропедагогіка як науковий напрям дослідження.

Наукова культура викладача вищого навчального закладу. Стилістика наукової мови (за О. М. Семеног). Етапи підготовки наукової статті. Правила цитування та посилання на використані джерела.

Рекомендована література:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для аспірантів та молод. викладачів вищ. навч. закл. / Анатолій Миколайович Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 557, [1] с.

2. Бабанский Ю. К. Избраные педагогические труды / сост. М. Ю. Бабанский. – М. : Педагогика, 1989 – 560 с. (Труды д. чл. и чл.-кор. АПН СССР).

3. Бандурка О. М. Основи педагогічної техніки : навч. посіб. / Бандурка О. М., Тюріна В. О., Федоренко О. І. – Харків : ТИТУЛ, 2006. – 176 с.

4. Беляева А. П. Методология и теория профессиональной педагогики / Антонина Павловна Беляева. – СПб. : Ин-т профтехобразования РАО, 1999. – 480 с.

5. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи : теорія, практика, історія : навч. посіб. / В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко. – Д., 2014. – 416 с.

6. Гончаренко С. У. Методологічні засади побудови педагогічної теорії / Семен Гончаренко // Шлях освіти. – 2007. – № 2. – С. 2–9

7. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремень; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

8. Загвязинский В. И. Теории обучения : современная интерпритация : учеб. пособие. для студ. высш. учеб. заведений / Владимир Ильич Загвязинский. – 2-е изд., испр. – М. : Академия, 2004. – 187 с.

9. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении : кн. для учителя / Виктор Абрамович Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.

10. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий : пособие для преподавателей / Александр Кузьмич Колеченко. – СПб. : КАРО, 2002. – 368, [1] с.

11. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Анатолій Іванович Кузьмінський. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2011. – 486 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

12. Лавріненко О. Історія педагогічної майстерності : Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ, аспірантів, викладачів / Олександр Андрійович Лавріненко. – К. : Богданова А.М., 2009. – 328 с.

13. Лимаренко Л. І. Від театру до майстерності (формування педагогічної майстерності учителів художньої культури на прикладі вивчення циклу театральних дисциплін) : монографія / Лідія Іванівна Лимаренко. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2006. – 116 с.

14. Мозговий В. Л. Режисура педагогічної дії : теоретичний і методичний аспекти : монографія / Віктор Мозговий. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 492 с.

15. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. / Н. Є. Мойсеюк. – 3-є видання, допов. – К. : Книж. д-ка, 2001 р. – 608 с.

16. Нісімчук А. С. Педагогіка : підручник / Андрій Сергійович Нісімчук. – К. : Атіка, 2007. – 344 с.

17. Основи педагогічної майстерності : навч. програма / [уклад. : І. А. Зязюн, І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич]. – К. : Богданова А. М., 2009. – 48 с.

18. Педагогіка : навч. посіб. / [упоряд. : І. М. Богданова, І. В. Бужина, Н. І. Дідусь, Н. А. Кавалерова, З. Н. Курлянд, В. Г. Орищенко, Р. І. Хмелюк, О. С. Цокур, Н. А. Шевченко, О. М. Яцій]. – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2001. – 357 с.

19. Педагогіка : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд та ін.]; Півд. укр. держ. пед. ін-т. ім. К. Д. Ушинського. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 303 с.

20. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [Бартєнєва І. О.; Богданова І. М.; Бужина І. В.; Дідусь Н. І.; Дмитрієва М. С.; Курлянд З. Н.; Левіна І. А.; Ліненко А. Ф.; Ломонова М. Ф.; Орищенко В. Г.; Осипова Т. Д.; Семенова А. В.; Хмелюк Р. І.; Шевченко Н. А.; Цокур О. С.; Яворська Г. Х.; Яцій О. М.]. – Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2002. – 344 с.

21. Педагогіка : навч. посібник / О. А. Пермяков, В. А. Морозов. – К. : Знання, 2006. – 171 с.

22. Педагогічна майстерність викладача вищої школи : навч. посіб. / В. М. Теслюк, Л. М. Шовкун, П. Г. Лузан. – К. : НУБіП України, 2009. – 194 с.

23. Педагогічна майстерність : підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – 3-є вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.

24. Професійна освіта : словник : навч. посіб. / [уклад. : С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. С. Дубинчук, Н. О. Талалуєва, А. О. Молчанова, Л. Б. Лук'янова; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.

25. Семеног О. М. Концепт «педагогічне спілкування» в українській літературі / Олена Семеног // Педагогічна освіта і освіта дорослих : європейський вимір : зб. наук. пр. / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – К.; Хмельницький, 2008. – С. 96–103

26. Семеног О. М. Університетська лекція крізь призму традицій і сьогодення / Олена Семеног // Укр. мова і літ-ра. – 2011. – № 7. – С. 47–50

27. Сластенин В. А. Педагогика : учебник для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Сластенина. – 8-е изд., стер. – М. : Академия, 2008. – 576 с.

28. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / Михайло Михайлович Фіцула. – вид. 2-ге, випр., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 560 с.

29. Цокур О. С. Педагогіка вищої школи : Наук.-метод. посібник / Ольга Степанівна Цокур. – О. : Юрид. літ-ра, 2002. –

Вип. 1 : Основи наук. пед. досліджень. – 68 с.

Вип. 2 : Педагогічний менеджмент. – 77 с.

30. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. для пед. спец. вищ. навч. закл. / Василь Васильович Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 559, [1] с.

2.2 Практикум професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників

2.2.1. *Змістовий модуль: до дисципліни «Педагогіка»*

Тема лекції: **ІСТОРИЧНИІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ АГРОНОМІВ-ДОСЛІДНИКІВ**

Мета: Розглянути етапи становлення та розвитку аграрної освіти. Формувати позитивне ставлення до професії вчителя, розвивати професійний кругозір майбутніх агрономів-дослідників.

Обраний метод: пояснювально-ілюстративний

Обладнання: наочність **(**таблиці, схеми, підручники), мультимедійна апаратура.

ЗМІСТ

Варіативність підходів щодо педагогічної підготовки фахівців для аграрної освіти зорієнтувала нас на проведення ретроспективного аналізу професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у межах

відповідних етапів розвитку та становлення аграрної (сільськогосподарської) освіти.

Найперші посилання щодо агрономічної освіти та поширення відповідних агрономічних знань, стосуються першої школи практичного землеробства, відкритої у с. Богоявленське поблизу м. Миколаєва. На цей факт звертають увагу В. В. Володін[1] і В. Л. Мозговий[2]. Останній, аналізуючи історію створення цього навчального закладу, наголошує на тому, що «…Григорію Потьомкіну потрібні були люди освічені в землевпорядкуванні для заселення нових земель на степових просторах необробленої землі, на яких господарювали вільні хлібороби, а тому, у 1790 р. в селі Богоявленське (в радянські часи – Жовтневе, нині – Корабельний район м. Миколаєва) було відкрито першу практичну школу землеробства для селян-переселенців. Здійснював керівництво цією школою професор землеробства Михайло Єгорович Ліванов»[3].

Аналізуючи ретроспективу сільськогосподарської освіти, варто звернути увагу на постаті великих учених, просвітителів, агрономів-дослідників початку XIX століття – А. Т. Болотова та М. Г. Павлова. Так, професійна діяльність А. Т. Болотова безпосередньо була пов'язана з агрономічною наукою. Досліджуючи життєвий, професійний і творчий шлях науковця, В. В. Володін констатує: «…Андрій Тимофійович – батько російської агрономії, автор ідеї семипілля, *у подальшому сівозміна* (курсив мій – Ткаченко О. В.), садівник, ботанік, економіст-аграрник, видатний просвітитель, автор перших російських журналів «Сельской житель, экономическое Въ пользу деревенскихъ жителей служащее изданіе» та «Экономический магазин»[4].

---

[1] Сеятели и хранители : очерки об известных агрономах, почвоведах, генетиках, экономистах аграрниках : отр. из документов, науч. ст. воспоминаний : в 2 кн. / [сост. В. В. Володин]. – М. : Современник, 1992. – Кн.1. – 1992. – 415 с.

[2] Мозговий В. Л. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю : дис. на здобуття наук. ступеня к пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Віктор Леонідович Мозговий. – К., 2010. – 313 с.

[3] Ливанов М. Е. О земледѣліи, скотоводствѣ и птицеводствѣ : сочиненіе Профессора Земледѣлія Коллежскаго Ассесора Михайла Ливанова. Въ Николаевѣ вЪ Типографіи Черноморскаго Штурманскаго Училища 1799 года. – 203 с.

[4] Сеятели и хранители : очерки об известных агрономах, почвоведах, генетиках, экономистах аграрниках : отр. из документов, науч. ст. воспоминаний : в 2 кн. / [сост. В. В. Володин]. – М. : Современник, 1992. – Кн.1. – 1992. – С 11

Не менш важливою для агрономічної науки є постать професора М. Г. Павлова. В історико-публіцистичному виданні «Сеятели и хранители» зазначено, що «…професор Московського університету – Михайло Григорович Павлов у 1825 році очолив дослідне господарство на Бутирському хуторі на околицях Москви, у якому ставилися досліди з сівозміни»[1]. У довідках, що збереглися до цього часу, наявний факт участі значної кількості учнів Землеробської школи на Бутирському хуторі в дослідній перевірці теоретичних положень професора М. Г. Павлова. Надалі, аналізуючи педагогічну практику професора, нами було з'ясовано, що випускники Землеробської школи Павлова роз'їхалися по всій Росії та продовжували справу свого вчителя – проводили досліди в агрономії, відкривали агрономічні школи. Так, виникли «Петербурзька школа сільського господарства та гірськозаводських наук», та «Омська військова школа». Узагальнюючи професійно-педагогічну діяльність вказаних навчальних закладів, В. В. Володін наголошує на тому, що «Учні М. Г. Павлова в 1828 році на Омському дослідному хуторі стали першими вчителями-агрономами в Сибіру»[2]. Надалі автор робить висновок, у якому зазначає, що «Бутирський та Омський хутори – це дві перших науково-дослідні, сільськогосподарські установи, що підтримували зв'язок один із одним»[3]. Цей факт свідчить про перші прояви поширення професійно-педагогічних знань в агрономічній освіті та формування певних уявлень про систему підготовки агрономів-дослідників.

Популяризація та підтримка сільського господарства на державному рівні сприяла відкриттю мережі сільськогосподарських шкіл. Так, у «Збірнику відомостей з сільськогосподарської освіти» наведено низку документів щодо упорядкування нижчих сільськогосподарських шкіл на території Російської Імперії. Однак привабливим для нашого дослідження є розподіл на розряди учнів таких шкіл. Детальний аналіз нормативних положень діяльності

[1] Сеятели и хранители : очерки об известных агрономах, почвоведах, генетиках, экономистах аграрниках : отр. из документов, науч. ст. воспоминаний : в 2 кн. / [сост. В. В. Володин]. – М. : Современник, 1992. – Кн.1. – 1992. – С. 176
[2] Там само – С 184
[3] Там само.

зазначених вище шкіл дав можливість встановити, що «Другий розряд вихованців сільськогосподарських шкіл передбачав підготовку практичних агрономів із більш розповсюдженими знаннями щодо управління сільським господарством за власним планом»[1]. Таке формулювання передбачало проведення відповідної дослідної роботи за власним вибором та з урахуванням певних природно-географічних й економічних можливостей регіону.

Подальший аналіз нормативно-правового забезпечення щодо функціонування сільськогосподарських шкіл надав можливість дослідити «Звід Законів», у яких регламентовано діяльність педагогічних кадрів зазначених вище типів навчальних закладів. У «Збірнику відомостей з сільськогосподарської освіти» № 3 зазначено, що «…учителів математики, суспільних наук, лісоводства, сільського господарства прирівняти в правах професійної діяльності до учителів гімназій»[2]. Така позиція підтверджує усвідомлення державними органами управління Народною Освітою значущості професійно-педагогічної підготовки фахівців для сільськогосподарської освіти.

Таким чином, узагальнюючи проведений аналіз професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників на дореформеному етапі розвитку сільськогосподарської освіти, можемо констатувати, що вищевказаний процес став вимогою економічного розвитку тогочасної держави – Російської Імперії. Однак практична орієнтованість професійної підготовки агрономів-дослідників не сприяла створенню відповідної системи професійної освіти, що мало негативний вплив на розвиток відповідних педагогічних підходів у передачі цих знань. Ситуація докорінно почала змінюватися після реформ 1861 року.

Досліджуючи розвиток агрономічної освіти, В. В. Мацкевич констатує, що «В 1865 році відкрита Петровська землеробська та лісова академія, що в

[1] Сборник сведений по сельскохозяйственному образованию / М. З. и Г. И. Департамент Земледелия. – СПб. : Тип. В. Киршбаума, 1898 – Вып. 7 : Распоряжение по сельскохозяйственным учебным заведениям : За время 1865 – 1901 гг. – 1901. – XXIV, С. 2

[2] Сборник сведений по сельськохозяйственному образованию / М.З. и Г.И., Департамент Земледелия. – СПб. : Тип. В. Киршбаума, 1900. – Вып. 3 : Постановление по сельскохозяйственным учебным заведениям : За время 1836–1899 гг. – 1900. – XXII, 415, С. 66

подальшому стала центром розвитку агрономії та підготовки агрономічних кадрів»[1].

З 1873 по 1876 роки в Російській Імперії активно відкриваються нижчі сільськогосподарські школи. У «Збірнику відомостей з сільськогосподарської освіти», присвяченому жіночій освіті, наголошено на тому, що «В 1897 році питання сільськогосподарської освіти розглядалося з двох позицій: перша – професійне навчання та підготовка спеціалістів-техніків із сільського господарства; друга – розповсюдження сільськогосподарських знань серед різних верств населення»[2]. Також у збірнику зазначено, що «…поряд із змішаними сільськогосподарськими школами успішно функціонували й суто жіночі сільськогосподарські школи»[3].

Обґрунтовуючи фахове навчання в системі безперервної аграрної освіти, Т. Д. Іщенко[4] звертає увагу на існування нижчих сільськогосподарських шкіл вівчарства, молочного господарства, борошномолів на українських землях, що входили до Російської Імперії. Аналізуючи «Історичний досвід 50-річної діяльності імператорської спілки сільського господарства південної Росії», М. П. Боровський констатує, що «…на території Малоросії у Харківській та Херсонській губерніях відкриваються земські сільськогосподарські училища, метою яких було підготовка досвідчених польових робітників, розпорядників дрібних сільськогосподарських помість»[5].

Підтвердження цим фактам є також і в «Сільськогосподарській енциклопедії» за загальною редакцією В. В. Мацкевича. В енциклопедичному виданні зазначено, що «1884 року організовано Полтавське дослідне поле, потім Херсонське (1889 р.), Одеське, Донське, Таганрозьке та Лохвицьке дослідні поля (1894 р.), Вятська, Іванівська (1895 р.) та Безенчуцька (1903 р.)

[1] Сельськохозяйственная энциклопедия. Глав. ред. : В. В. Мацкевич и П. П. Лобанов. Изд. 4-е, переработ. и доп. [Т.] 1. – М. : «Сов. энциклопедия», 1969 –[Т.] 1. АБ – Годеция. 1969. – С. 109

[2] Сборник сведений по сельськохозяйственному образованию / М. З. и Г.И., Департамент Земледелия. – СПб : Тип. В. Деманова, 1898. – Вып. 1 : Женское образование. – 1898. – XXIV, С. 11

[3] Там само.

[4] Іщенко Т. Д. Фахове навчання в системі безперервної аграрної освіти / Тетяна Дем'янівна Іщенко. – К. : Аграрна освіта, 2000. – 242 с.

[5] Боровский М. П. Исторический обзор пятидесятилетней деятельности императорского общества сельского хозяйства южной России с 1828 по 1878 г. / М.П. Боровский. – Одесса : Тип. П. Францова, 1878. – С. 39

дослідні станції»[1]. Надалі наголошено, що завдяки такому підходу щодо організації сільськогосподарської освіти «…до початку першої світової війни в Росії було близько 130 дослідних станцій та полів, на яких вивчали та розробляли нові прийоми обробітку ґрунту, сівозміни, агротехніку окремих культур»[2].

Аналогічний підхід до історії вітчизняної сільськогосподарської освіти простежується і в роботі Д. В. Рибченка. Досліджуючи становлення сільськогосподарської освіти в контексті всесвітньої історії автор зазначає, що «На сучасних українських територіях на початку XIX століття вищі заклади загальної освіти були створені спочатку в Харкові, потім у Києві, Одесі та Катеринославі, де на відповідних кафедрах розвивалась сільськогосподарська наука, і тільки у 1898 році у Київському політехнічному інституті відкрите спеціальне сільськогосподарське відділення»[3].

Така мережа сільськогосподарських навчальних закладів (нижчі с.-г. школи, сільськогосподарські школи, земельні училища) актуалізувала питання підготовки педагогічних кадрів для реалізації відповідної галузевої освіти. Так, «Статутом приватного земельного училища В. В. Пермінова» в м. Києві передбачено, що «До педагогічної підготовки допускаються особи, що закінчили повний курс Київського Земельного училища і які отримали право тримати іспити в Курському й Полтавському земельних училищах»[4].

Поширенню сільськогосподарських знань серед широких верств населення сприяли фахові періодичні видання, а саме: «Сборник сведений по сельскохозяйственному образованию», «Сельско-хозяйственный промысел в России». Аналізуючи просвітницьку діяльність Департаменту Землеробства в Російській Імперії на початку XX століття, В. Л. Мозговий зазначає, що «У

[1] Сельськохозяйственная энциклопедия. Глав. ред. : В. В. Мацкевич и П. П. Лобанов. Изд. 4-е, переработ. и доп. [Т.] 1. – М. : «Сов. энциклопедия», 1969 –[Т.] 1. АБ – Годеция. 1969. – С. 108

[2] Там само.

[3] Рибченко Д. В. Становлення сільськогосподарської освіти в контексті всесвітньої історії [Електронний ресурс] / Д. В. Рибченко // Історія науки і біографістика. – 2006. – Вип. 1. – Режим доступу : http ://www.nbuv.gov.ua/E-Journals/INB/2006-1/06rdvkvi.html.

[4] Киевское земельное училище В. В. Перминова : С правами правительства землемерных училищ типа 26-го апреля 1909 года. – К. : Лито-тип. И. Крыжановского, 1911. – С. 7

газетах, альманахах друкувалися звіти, розпорядження, укази, статті науковців, що стосувались сільського господарства, організації навчання в даній галузі, напрямів промисловості, залежних від сільськогосподарського виробництва»[1].

Серед агрономів-дослідників досліджуваного етапу слід виокремити просвітительську діяльність О. Г. Дояренка. Вивчаючи діяльність учених-агрономів, П. П. Панченко зазначає, що «…у 1902–1903 рр. Олексій Григорович займався хронікою земської агрономічної діяльності, висвітлював роботу агрономічних з'їздів, і, використовуючи авторитет річних зборів членів Товариства взаємодопомоги агрономів, у 1903 році організував курси перепідготовки агрономів, які діяли упродовж чотирьох років і налічували до 150 слухачів»[2]. Педагогічними здобутками О. Г. Дояренка автор вважає також відкриття Вищих жіночих (Голіцинських) сільськогосподарських курсів, де він читав «Вступ до агрономії», а в старших групах – «Загальне землеробство».

Проте слід зазначити, що у «Вѣдомостях Сельскаго Хозяйства и Промышленности» за 1903 рік у статті «К вопросу о начальном сельськохозяйственном образовании» різко критикується підхід щодо викладання предметів у нижчих сільськогосподарських школах. У статті зазначено, що «…система сільськогосподарської освіти повинна бути побудована таким чином щоб учителі та керівники цієї галузі мали спеціальну, науково-агрономічну освіту, а також були ознайомлені з практикою сільського господарства»[3]. Упродовж певного періоду це питання не втратило актуальності й у циркулярі від 7 березня 1904 року «Вопрос о начальном сельскохозяйственном образовании» зазначено: «Справі розповсюдження серед селян сільськогосподарських знань і створення спеціалізованих сільськогосподарських шкіл ми надаємо не належну увагу»[4].

---

[1] Мозговий В. Л. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю : дис. на здобуття наук. ступеня к пед. наук : спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти" / Віктор Леонідович Мозговий. – К., 2010. – С. 30.

[2] Панченко П. П. Аграрна історія України : підруч. [для с.-г. закл. освіти] / Панченко П. П., Марчук В. А. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Знання, 2000. – С. 202.

[3] Вѣдомости Сельскаго Хозяйства и Промышленности, 1903г. – К. : Типо-литогр. т-ва „Печатная С. П. Яковлєва", 1904. – С. 25.

[4] Там само. – С. 188

Продовжуючи дослідження аграрної історії України, П. П. Панченко констатує: «Згідно з Положенням про сільськогосподарську освіту від 26 травня 1904 року навчальні заклади мали триступеневу підготовку спеціалістів для села і поділялися на: 1) загальні, які відкривалися для навчання сільському господарству взагалі; 2) спеціальні, що мали за мету навчання окремим галузям сільськогосподарського виробництва»[1]. Чинна система сільськогосподарської освіти сприяла відкриттю нових навчальних закладів. Так, «…у м. Житомирі – центрі Волинської губернії 1909 року земство заснувало Волинську школу садових робітників, головним завданням якої було прищепити учням навички і вміння з питань садівництва, хмелярства, городництва та бджільництва через прикладні заняття»[2]. Продовжуючи дослідження діяльності сільськогосподарських шкіл на території України, П. П. Панченко звертає увагу на той факт, що «Сільськогосподарські навчальні заклади не тільки готували спеціалістів для села, а й стали осередками організації показових заходів для населення. При Білокриницькій казенній сільськогосподарській школі Волинської губернії 1907 року було закладено дослідно-показовий хмільник і при ньому хмелесушарку, на яких проводилися різноманітні досліди»[3]. В організації сільськогосподарської освіти значну увагу приділено використанню передових наукових знань із агрономії, землевпорядкування, селекції рослин. Проте автор у своїх дослідженнях звертає увагу на шовіністичні позиції російських імперських можновладців щодо українців як нації, а саме: «1910 року Петро Столипін дав вказівку припинити викладання українською мовою у навчальних закладах, закрити українські культурні товариства та видавництва»[4].

Аналізуючи історичні етапи розвитку агрономічної науки на початку XX століття, В. В. Мацкевич зазначає, що «У дореволюційній Росії (1913 р.)

[1] Панченко П. П. Аграрна історія України : підруч. [для с.-г. закл. освіти] / Панченко П. П., Марчук В. А. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Знання, 2000. – С. 85
[2] Там само. – С. 87
[3] Там само. – С. 88
[4] Там само. – С. 87

нараховувалося 4,6 тис. агрономів із повною вищою освітою»[1]. Проте, враховуючи географічні особливості держави ця цифра була незначною для існуючої системи сільськогосподарського виробництва.

На етапі колективізації, який В. Л. Мозговий визначає межами 1918–1945 рр., вітчизняна агрономічна освіта не мала стабільного поступу у своєму розвитку. Досліджуючи розвиток селянського господарства України в доколгоспний період (1921–1929), В. В. Калініченко констатує: «Скорочення посівних площ, зменшення врожайності призвели до катастрофічного зменшення валових зборів зерна і іншої сільськогосподарської продукції на Україні. У 1920 році валовий збір зернових становив усього 513,5 млн. пуд. у порівнянні із 1334,6 млн. пуд., що було зібрано 1913 року»[2]. Аналізуючи кризу в сільському господарстві України, автор визначає причини, що призвели до такого стану, а саме: „…1) занепад сільського господарства розпочався в роки першої світової війни; 2) завдяки громадянській війні та іноземній інтервенції втрачено зв'язки між сільським господарством і промисловістю; 3) ліквідація великих господарств – головних виробників сільськогосподарської продукції; 4) політика воєнного комунізму та продрозкладка не сприяли науковому та технічному розвитку сільськогосподарського виробництва»[3].

Проте слід зазначити, що Рада народних комісарів мала досить амбітні плани щодо науково-практичного розвитку сільського господарства. У «Матеріалах до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії» зазначається, що «1922 року сільськогосподарський відділ при Київському Політехнічному Інституті перетворений у самостійний Сільсько-Господарський Інститут»[4]. Однак розквіт професійної та професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників припадає на період організації Всеукраїнської Академії Сільськогосподарських Наук. Ця наукова установа окреслила перспективи

[1] Сельськохозяйственная энциклопедия. Глав. ред. : В. В. Мацкевич и П. П. Лобанов. Изд. 4-е, переработ. и доп. [Т.] 1. – М. : «Сов. энциклопедия», 1969 –[Т.] 1. АБ – Годеция. 1969. – С. 97

[2] Калініченко В. В. Селянське господарство України в доколгоспний період (1921-1929) / Володимир Вікторович Калініченко – Х. : Основа, 1991. – С. 10

[3] Там само. – С. 11

[4] Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії. – К. : Київ. с-г. ін-т, 1926. – С. 49

розвитку сільськогосподарської освіти і виробництва, вибудувавши її чітку систему, а саме:

- Дворічна сільськогосподарська профшкола, збудована на агрономізованій семилітній трудшколі – дає контингент 17-літніх слухачів для технікумів. А той, хто йде з агропрофшколи до технікуму стає селянином-активістом, зразковим хліборобом, колективістом;
- Трирічний технікум випускає на 20-му році життя агронома-спеціаліста (техніка), керівника окремою ділянкою сільського господарства. Технікум дає контингент слухачів для 4-х річного сільськогосподарського інституту і звідти виходить (на 24-му році життя) агроном-організатор;
- Інститут дає основний кадровий склад слухачів для сільськогосподарської академії, яка через чотири роки випускає робітників для інститутів і технікумів, для державних земельних органів і цукрової промисловості, для науково-дослідних кафедр, переважно професорів-економістів, професорів-педагогів і вчених дослідників для всіх галузей сільськогосподарської науки[1].

Обґрунтовуючи актуальність відкриття сільськогосподарської Академії в м. Києві, І. М. Щоголів наголошував на тому, що «Сільсько-Господарська Академія має стати науково-дослідною установою, одірваною від виробництва, – що студентство її повинно бути позбавлене позашкільної, громадської й агрикультурної праці, а професура методологічної роботи»[2]. Надалі автор робить припущення щодо професійно-педагогічної підготовки фахівців сільськогосподарського профілю, а саме: «…таке розвантаження студентів суттєво звільнить їх від зайвої метушні й сприятиме зосередженню уваги на академічній праці й підготовці їх до майбутньої педагогічної діяльності. Для цього треба буде після обрання здатної до педагогічної діяльності групи студентів забронювати їх за певними дисциплінами: для докладного їх

[1] Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії. – К. : Київ. с-г. ін-т, 1926. – С. 11
[2] Там само. – С. 23

вивчення»[1]. Щодо дисциплін, які мають викладатися в Академії, то науковець зазначає, що «…усі вони розподіляються по факультетах, або відділах, об'єднуючись у споріднені цикли з ухилом перетворюючись згодом у самостійні інститути при них. З таких факультетів, чи відділів треба мати: хліборобський, зоотехнічний, меліоративний, садівничий, кооперативний, педагогічний, лісовий, економічно-організаторський»[2].

Слід також звернути увагу на просвітниці завдання покладені на Сільсько-Господарську Академію. У перспективних планах передбачалося, що «При можливості Академія могла-б організувати в себе сільськогосподарську школу, що було-б доцільно для академічного й педагогічного відділу, для практики студентів – майбутніх учителів»[3].

У контексті реалізації просвітницьких завдань Академії заслуговує на увагу позиція професора В. П. Устьянцева. Науковець акцентує увагу на тому, що «Нарешті крім утворення армії кваліфікованих агрономів, завданнями Академії повинно бути й безпосереднє ознайомлення селянства з науковими досягненнями в галузі сільського господарства та взагалі з правильною постановкою всіх галузей сільськогосподарської промисловості»[4]. У своїх прожектах ці плани науковець пов'язував із діяльністю самостійного «відділу пристосування», який повинен організовувати курси, читання окремих лекцій, видавати популярну літературу, організовувати музей, виставки.

Завершуючи аналіз матеріалів щодо організації Всеукраїнської Сільсько-Господарської Академії, було встановлено, що професійно-педагогічній підготовці фахівців сільськогосподарського профілю, у тому числі й агрономів, приділялася належна увага. Так, у «Пояснювальній записці до планів, проектів та будівельної програми Академії», поданої до Народного комісаріату Освіти У.С.Р.Р. 1 лютого 1926 року наведено план структури Академії, до якої входять Інститути: „…1) основних наук; 2) всесвітньої, всесоюзної та української

[1] Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії. – К. : Київ. с-г. ін-т, 1926. – С. 23
[2] Там само. – С. 26
[3] Там само. – С. 27
[4] Там само. – С. 42

геології та ґрунтознавства; 3) хліборобства; 4) інтенсивних культур; 5) скотарства; 6) ветеринарії; 7) лісовий; 8) індустріалізації сільського господарства; 9) сільсько-госоподарських технологій; 10) хімії; 11) землевпорядкування; 12) меліорації; 13) сільсько-господарської метрології та геофізики; 14) Інститут агропропаганди (педагогічний)»[1].

Про позитивні зміни в сільськогосподарському виробництві у своїх дослідженнях зазначає і В. В. Калініченко, наголошуючи на тому, що «…після 1929 року система землеробства в індивідуальному селянському господарстві УРСР зазнала позитивних змін і в подальшому неухильно розвивалася в прогресивному напрямі, що відкривало простір для підвищення агротехнічної культури і збільшення виробництва сільськогосподарської продукції»[2].

Щодо наукових досліджень у галузі сільського господарства України, то В. В. Панченко зазначає, що «…перші спроби науково-дослідної роботи припадають на непівські 20-ті роки, проте, починаючи з 1930 і до 1950 року, сталінський режим різко звужував тематику аграрних досліджень»[3].

Аналізуючи стан сільськогосподарської галузі СРСР у період з 1930 по 1940 роки, В. Л. Мозговий зазначає, що «…у передвоєнні роки стан справ у сільському господарстві країни дещо покращився – результати перших п’ятирічок практично задовольняли потреби більшості населення країни в основних продуктах харчування – хлібі, м’ясі, цукрі, крупі, водночас система сільськогосподарської освіти не могла забезпечити кваліфікованими кадрами народне господарство країни у повному обсязі»[4].

У період Другої світової війни сільськогосподарська освіта так, як і сільськогосподарське виробництво, характеризується низьким рівнем розвитку. Переважна більшість сільськогосподарських підприємств була окупована

[1] Матеріали до організації Всеукраїнської сільськогосподарської академії. – К. : Київ. с-г. ін-т, 1926. – С. 110

[2] Калініченко В. В. Селянське господарство України в доколгоспний період (1921-1929) / Володимир Вікторович Калініченко – Х. : Основа, 1991. – С. 76

[3] Панченко П. П. Аграрна історія України : підруч. [для с.-г. закл. освіти] / Панченко П. П., Марчук В. А. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Знання, 2000. – С. 189

[4] Мозговий В. Л. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю : дис. на здобуття наук. ступеня к пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Віктор Леонідович Мозговий. – К., 2010. – С. 35

фашистськими загарбниками в перші місяці війни. Не витримуючи темпів гітлерівської навали, селяни за наказом НКВС знищували урожай, техніку, знаряддя праці. Відродження сільськогосподарського виробництва країни почалося після звільнення території СРСР від фашистських загарбників.

Аналізуючи стан аграрного виробництва на Україні в післявоєнний період, В. В. Панченко зазначає, що «Проблема забезпечення трудовими ресурсами колгоспно-радгоспного виробництва в 1946-1950 рр., залишалася нерозв'язаною, особливо в частині підготовки галузевих спеціалістів та кадрів масових професій»[1]. Проте на початку 50-х років посилилася увага до підготовки кваліфікованих кадрів для сільського господарства, а саме: «Весною 1951 року в Україні було реорганізовано школи для підготовки голів колгоспів із трирічним терміном навчання і протягом 9-ти місяців з 1952 року на посади директорів, головних інженерів, головних агрономів МТС направлено 374 спеціалісти з вищою і середньою спеціальною освітою»[2].

У другій половині 60-х років XX століття починається активна фаза розвитку сільськогосподарської науки в СРСР. У «Сільськогосподарській енциклопедії» за редакцією В. В. Мацкевича зазначається, що «У народному господарстві СРСР у 1966 році працювало близько 173 тис. агрономів вищої кваліфікації»[3].

Аналізуючи перспективи сільськогосподарської науки в СРСР, президент ВАСГНІЛ, академік М. І. Вавілов зазначав: «В основу побудови науково-дослідницької роботи покладено галузевий принцип, що передбачає створення великої кількості галузевих інститутів із мережею зональних дослідних станцій, які обслуговують галузі сільського господарства»[4].

---

[1] Панченко П. П. Аграрна історія України : підруч. [для с.-г. закл. освіти] / Панченко П. П., Марчук В. А. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Знання, 2000. – С. 227

[2] Панченко П. П. Аграрна історія України : підруч. [для с.-г. закл. освіти] / Панченко П. П., Марчук В. А. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Знання, 2000. – С. 235

[3] Сельскохозяйственная энциклопедия. Глав. ред. : В. В. Мацкевич и П. П. Лобанов. Изд. 4-е, переработ. и доп. [Т.] 1. – М. : «Сов. энциклопедия», 1969 –[Т.] 1. АБ – Годеция. 1969. – С. 97

[4] Вавилов Н. И. Организация сельскохозяйственной науки в СССР : [избр. ст. и выступления] / Николай Иванович Вавилов. – М. : Агропомиздат, 1987. – С. 18

Характеризуючи сільськогосподарську освіту другої половини XX століття, В. К. Месяц у «Сільськогосподарському енциклопедичному словнику» констатує, що «1986 року в СРСР функціонувало 106 сільськогосподарських вишів та 16 їх філій; 9 сільськогосподарських факультетів у 5 університетах; 680 сільськогосподарських технікумів; підготовлено 84 тис. спеціалістів вищої кваліфікації та 212,4 тис. Середньої»[1].

Вказана статистика логічно порушує питання професійно-педагогічної підготовки фахівців агрономічного профілю, які повинні організовувати та реалізувати професійне навчання. Аналізуючи науково-практичні матеріали щодо організації професійно-педагогічної підготовки агрономів ми звернули увагу на роботу А. А. Гуменюка, присвячену навчально-методичному обґрунтуванню практичного навчання спеціальності 201 «Агрономія» для слухачів педагогічних факультетів сільськогосподарських вишів. У розділі щодо професійно-педагогічної підготовки майстрів виробничого навчання з агрономії зазначено: «Головними складовими підготовки агронома є агрономічні, технічні, технологічні, педагогічні, психологічні знання, уміння й навички, які майбутні фахівці повинні навчитися застосувати у процесі організації виробничого, теоретичного навчання, вирішення педагогічних завдань»[2]. У навчально-методичному виданні наголошується на значущості урахування особливостей професійної діяльності викладача виробничого навчання з агрономії та необхідності забезпечити адекватну до вказаних особливостей професійну підготовку.

Особливо привабливою виявилася позиція автора, в якій обґрунтовано вимоги до професійно-педагогічної підготовки майстра виробничого навчання з агрономії. Серед основних вимог обов’язковими є вища агрономічна освіта, досвід роботи в галузі землеробства за робітничою агрономічною професією, педагогічний досвід і досвід виробничого навчання. У зв’язку з цим визначено

[1] Сельскохозяйственный энцеклопедический словарь / Редкол. : В. К. Месяц (гл. ред.) и др. – М. : Сов. энцикл., 1989. – С. 344

[2] Пособие по практическому обучению : [По спец. 3102 «Агрономия» и слушателей пед. фак. с.х. вузов / А. А. Гуменюк и др.]. – М. : Агропромиздат,1991. – С. 40

спектр відповідних професійно-педагогічних знань, а саме: «Викладач виробничого навчання з агрономії повинен бути ознайомлений із останніми досягненнями науки, повинен уміти використовувати агрономічні, психолого-педагогічні знання у постійно змінних виробничих процесах, різних психолого-педагогічних ситуаціях, бути майстром педагогічного процесу, операцій, прийомів, уміти керувати машинами, апаратами, прогнозувати виробничий і педагогічний результати»[1]. Також значну увагу приділено місії педагога, майстра виробничого навчання у вирішенні проблем розвитку творчих здібностей та морально-етичній складовій у професійній підготовці майбутніх агрономів.

Узагальнюючи практичні основи професійно-педагогічної підготовки майстрів виробничого навчання з агрономії, А. А. Гуменюк акцентує увагу на відповідній методиці, зазначаючи, що «Методика виробничого навчання з агрономії є складовою частиною загальної методики підготовки агрономів та досліджує закономірності використання загальних педагогічних положень, розробляє ефективну систему практичної підготовки майбутніх фахівців агрономічного профілю й опанування нею можливе лише за умови достатньої агрономічної, педагогічної, психологічної, теоретичної і практичної підготовки»[2].

Беззаперечним питанням у контексті реалізації таких перспектив постала проблема передачі галузевих сільськогосподарських знань, створення системи професійно-педагогічної підготовки фахівців сільськогосподарської галузі. Вітчизняні галузеві інститути, сільськогосподарські академії, незважаючи на розбіжність економічних, соціально-політичних поглядів із капіталістичними країнами, поступово починають вивчати закордонний досвід організації професійної підготовки фахівців сільськогосподарського профілю.

[1] Пособие по практическому обучению : [По спец. 3102 «Агрономия» и слушателей пед. фак. с.х. вузов / А. А. Гуменюк и др.]. – М. : Агропромиздат,1991. – С. 41

[2] Пособие по практическому обучению : [По спец. 3102 «Агрономия» и слушателей пед. фак. с.х. вузов / А. А. Гуменюк и др.]. – М. : Агропромиздат,1991. – С. 41

Досліджуючи сільськогосподарську освіту за кордоном, І. Ф. Гаркуша деталізує професійно-педагогічні підходи щодо підготовки агрономів-дослідників у країнах Європи та США. Так, вища сільськогосподарська освіта в Англії реалізується на 13 сільськогосподарських факультетах при університетах. Автор констатує, що «На сільськогосподарських факультетах, які є своєрідними центрами сільськогосподарської освіти, студенти отримують лише теоретичну підготовку та в подальшому працюють, як правило, лише у якості наукових працівників науково-дослідних установ, сільськогосподарських коледжів і сільськогосподарських шкіл»[1]. Для реалізації педагогічної підготовки фахівців різних галузей в англійській вищій освіті створено відповідні умови, а саме широка мережа педагогічних факультетів з одно-або трирічним терміном навчання.

Цікавим є підхід щодо практичної підготовки фахівців сільськогосподарського профілю в Англії, а саме: «Студенти мають право не відвідувати лекційні заняття, проте, відвідування лабораторних і практичних занять є обов'язковою умовою яка контролюється викладачем»[2]. Також І. Ф. Гаркуша акцентує увагу на тому, що «Випускник сільськогосподарських факультетів університетів за 3 роки навчання, за умови успішного складання державного іспиту, отримують науковий ступінь бакалавра наук із сільського господарства, за наступні 2 роки – магістра наук, а потім після виконання самостійного дослідження – доктора філософії»[3]. Привабливою виявилася інформація щодо організації науково-дослідницької діяльності в системі сільськогосподарської освіти Англії. Усією роботою в цьому напрямі керують Міністерство сільського господарства та Сільськогосподарська рада з наукової роботи (Z. S. A.), яка підтримує дослідницьку роботу в університетах, виділяючи необхідні субвенції упродовж трьох років. Якщо через встановлений

[1] Гаркуша И. Ф. Сельскохозяйственное образование за рубежом / Иван Федосеевич Гаркуша. – М. : Колос, 1965. – С. 20
[2] Там само. – С. 22
[3] Там само. – С. 23

термін науковці не репрезентували будь-яких наукових результатів – субвенції з наукових установ та їхніх працівників знімаються.

Аналізуючи вищу сільськогосподарську освіту Швеції, І. Ф. Гаркуша звертає увагу на діяльність Королівської вищої сільськогосподарської школи в Ультуні. Навчальні плани школи мають два напрями – агрономічний і плодоовочевий. Цікавим для нашого дослідження виявилося встановлення факту саме професійно-педагогічної підготовки фахівців за цими планами – наявність серед професійних дисциплін педагогіки з обов'язковим складанням випускного іспиту. Автор констатує, що «Королівська вища сільськогосподарська школа є одночасно Національним науково-дослідним центром»[1].

Аналізуючи процес професійно-педагогічної підготовки фахівців сільськогосподарського виробництва в країнах з розвинутою економікою (США, Велика Британія, Франція, Швеція, Німеччина, Польща), В. Л. Мозговий зауважує, що «…в зазначених країнах основна увага приділяється фаховій підготовці, а педагогічні навички формуються за рахунок проходження певних курсів при коледжах та вищих навчальних закладах»[2]. Надалі автор звертає увагу на діяльність відповідних дорадчих центрів, що функціонують при департаментах сільськогосподарського (аграрного) виробництва.

Сучасна підготовка агрономів-дослідників в Україні реалізується у межах магістерської програми на базі аграрних ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Аналіз ОПП та ОКР спеціальності «Агрономія» свідчить, що студенти, навчаючись за освітньо-кваліфікаційною програмою 201 «Бакалавр» присвоюється кваліфікація «Технолог з агрономії», за освітньо-професійною програмою 201 «Магістр» – «Дослідник із агрономії».

Обґрунтовуючи основи агрономічної професії, І. Д. Примак констатує, що «Підготовка агрономів за ОКР «Магістр» здійснюється у вищих навчальних

[1] Гаркуша И. Ф. Сельськохозяйственное образование за рубежом / Иван Федосеевич Гаркуша. – М. : Колос, 1965. – С. 89

[2] Мозговий В. Л. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю : дис. на здобуття наук. ступеня к пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Віктор Леонідович Мозговий. – К., 2010. – С. 43

закладах аграрного профілю III-IV рівнів акредитації, за результатами якої фахівців отримують всебічну й глибоку теоретичну підготовку на сучасному рівні розвитку агрономічної науки»[1]. Надалі автор наводить перспективи професійної реалізації фахівців за вказаними рівнями, зазначаючи, що «Вони здатні після набуття необхідного практичного досвіду вирішувати всі агрономічні завдання сільськогосподарського виробництва, бути науково-педагогічними працівниками ВНЗ I-II рівнів акредитації, а також займатися науково-дослідною діяльністю»[2].

Щодо професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників зазначимо, що в системі ступеневої аграрної освіти останнім часом практикується два варіанти: перший – проведення курсової перепідготовки на базі факультету підвищення кваліфікації працівників при аграрному ВНЗ; другий – отримання другої (педагогічної) освіти, враховуючи галузеву відповідність (педагогічний факультет Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ). Однак розбалансованість системи аграрної, професійно-технічної освіти України негативно впливає на перспективи оновлення галузевих педагогічних кадрів, що в подальшому стане неминучою проблемою розвитку усієї агарної галузі.

Узагальнюючи результати ретроспективного аналізу професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників, можемо зробити такі висновки:

1) історико-педагогічний аналіз розвитку сільськогосподарської освіти (кінець XVIII – початок XXI ст.) дозволив дослідити підходи щодо професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників та охарактеризувати їх у межах відповідних етапів: дореформений (1790–1861 рр.), дореволюційний (1862–1917 рр.), колективізації (1918–1945 рр.), планового господарства (1946–1990 рр.) та модернізаційний етап (1991 р. – до сьогодні);

2) встановлено, що сільськогосподарська освіта у своєму історичному розвитку як в реалізації наукового, так і практичного аспектів, ініціювала

[1] Введення до спеціальності : навч. посіб. / за ред. Примака І. Д., Примак О. І. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – С. 276
[2] Там само.- С. 276

запровадження системи професійно-педагогічної підготовки фахівців агрономічного профілю;

3) детальний аналіз автентичних першоджерел дозволив виявити підходи щодо реалізації програми професійно-педагогічної підготовки фахівців агрономічного профілю, які базувалися на наскрізному введенні психолого-педагогічних дисциплін у систему агрономічної освіти;

4) дослідження системи вищої сільськогосподарської освіти дозволило встановити факт запровадження галузевої педагогічної освіти для підготовки фахівців-педагогів сільськогосподарського профілю (агроном-педагог, інженер-педагог та ін.);

5) сучасний стан реалізації програми професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників актуалізує питання теоретичного й методичного забезпечення відповідної роботи в контексті сучасної ступеневої аграрної освіти.

2.2.2. *Змістовий модуль до дисципліни «Основи педагогічної майстерності»*

Тема практичного заняття: **СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Мета: формувати явлення про педагогічну майстерність як рівень професійного саморозвитку викладача вищого навчального закладу; провести практичну перевірку професійно-педагогічних здібностей агрономів-дослідників у межах програми асистентської практики.

План заняття

1. Обговорення головних теоретичних положень щодо сутності педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу.
2. Діагностування педагогічної спрямованості агрономів-дослідників;
3. Виконання вправ на професійну ідентифікацію.

4. Виконання вправ на розвиток педагогічного спілкування, акторських навичок.

Хід заняття

1. Питання для обговорення:

1. Індивідуальні особливості викладача та його майстерність у розв'язуванні педагогічних завдань.
2. Умови розвитку творчих здібностей викладача вищого навчального закладу.
3. Вербальні і невербальні засоби спілкування у педагогічній дії викладача вищого навчального закладу.
4. Комунікативні дії викладача.

2. Діагностика педагогічної спрямованості студентів

Тест на схильність до педагогічної професії[1]

Інструкція: Нижче пропонується перелік якостей. «Приміряйте» їх на себе і оцініть ступінь їх виразності, виходячи з такої системи оцінок: 5 – так; 4 – переважно так; 3 – важко сказати; 2 – швидше за все ні; 1 – ні.

1. Чи вважають інші, що ви людина образлива, вразлива у спілкуванні (у відповідь на критику, зауваження)?
2. Чи довго у вас на душі зберігається осадок від різних переживань, що виникають під час спілкування (досада, радість, смуток)?
3. Чи часто у вас буває піднесення і спад настрою?
4. Чи тяжко і довго ви переживаєте критику на свою адресу?
5. Чи сильно вас стомлює галаслива, весела компанія?
6. Ви помітно відчуваєте утруднення, соромитеся, коли доводиться знайомитися з людьми?
7. Вам легше і приємніше дізнаватися про щось із книжки, ніж питати інших?
8. Чи часто ви відчуваєте бажання відпочити, побути наодинці?

[1] Педагогічна майстерність : підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. – 3-є вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – С. 161

9. Чи довго ви добираєте потрібні слова, коли доводиться розмовляти?

10. Чи віддаєте ви перевагу вузькому колу постійних знайомих перед широким колом нових?

Залежно від набраної кількості балів можна зробити висновок:

40-50 балів – вам не дуже підійдуть професії з частими і напруженими між особовими контактами;

30-40 балів – ви будете відчувати певний постійний дискомфорт, який доведеться переборювати зусиллям волі;

20-30 – робота завдаватиме певних незручностей, але в цілому задовольнятиме вас;

10-20 – вам підходить робота, пов'язана із спілкуванням.

Тест «Яка Ваша уява?»[1]

№ з/п	Питання	Так	Ні
1.	Чи цікавитися Ви живописом?	2	1
2.	Чи часто нудьгуєте?	1	2
3.	Чи полюбляєте свою розповідь «прикрашати» мальовничими деталями?	1	0
4.	Чи ініціативні Ви в університеті?	2	1
5.	Чи «широко» Ви пишете?	1	0
6.	Щодо одягу керуєтеся законами моди чи власним смаком?	2	1
7.	Чи малюєте під час зборів на аркуші паперу одні й ті ж фігури?	0	1
8.	Чи викликає музика у Вашій уяві якісь образи?	1	0
9.	Чи любите Ви писати листи?	2	1
10.	Чи бачите Ви інколи кольорові сни?	1	0
11.	Чи любите Ви подумки мандрувати у місця, відомі Вам із розповідей?	1	0
12.	Чи часто Ви переживаєте у кіно?	1	0
13.	Чи виникало у Вас коли-небудь бажання створити щось на основі своєї уяви?	2	0
14.	Чи належите Ви до тих людей, які усе зробили по-своєму, керуючись не стільки впертістю, скільки бажанням внести у справу елементи власної уяви?	2	0
Загальна кількість балів			

[1] Педагогічна майстерність викладача вищої школи : навч. посіб. / В. М. Теслюк, Л. М. Шовкун, П. Г. Лузан. – К. : НУБіП України, 2009. – С. 136

Дайте відповіді «так» чи «ні» на запропоновані запитання. Підрахуйте набрану кількість балів.

Ключ до тесту

17-20 балів – у Вас багата уява; застосовуючи її в житті, Ви принесете людям багато радості.

12-16 балів – середня уява. Лише від Вас залежить її розвиток.

8-11 балів – Ви – реаліст у повному розумінні цього слова. Ви «У хмарах не літаєте».

3. Вправи на професійну ідентифікацію

Вправа: Репліки та висловлювання вчителя[1]

Прочитайте уважно репліки і висловлювання вчителя та визначте, які з них позитивно впливають на процес комунікації, а які створюють бар'єри комунікації. Результати аналізу запишіть у зошити за такою таблицею:

Репліки та висловлювання вчителя	
Позитивний вплив на процес комунікації	**Створюють бар'єри комунікації**
1…	1…

Репліки і висловлювання:

- Не говори зі мною таким тоном. (–)
- Дивись мені в очі. Підніми голову. (–)
- Ви на правильному шляху. (+)
- У цьому щось є … . (+)
- Я попереджав тебе, що цим все скінчиться. (–)
- Спробуємо обговорити. (+)
- У ваші роки я вже… . (–)

[1] Мозговий В. Л. Практикум із режисури педагогічної дії : навчальний посібник / Віктор Мозговий. – Миколаїв : Іліон, 2014. – С. 20

- Зовсім несподівано. (–)
- У тебе язик як мітла. (–)
- Це все, що ти хотів сказати? (–)
- Всі роблять помилки. (+)
- Щось я тебе сьогодні не впізнаю. (+)
- Коли це було? Доведи? (–)
- Правильно, але потрібно конкретизувати… . (+)
- Боже, хто це перед нами! Може нам всім встати і вклонитися? (–)
- Може, спробуємо … . (+)
- Є час подумати. (+)
- Намагаюся тебе підтримати. (+)

Завдання: проведіть обговорення результатів роботи.

<u>Вправа:</u> Хатка, яку збудував собі Джек[1]

(вправа на розвиток дихання)

Мета: розвивати дихання та вчити добирати його носом, непомітно для слухачів і глядачів, а також виробити вміння економно витрачати набране повітря.

Ось хатка,
яку збудував собі Джек. /

Це сад і город,
а це сонях як сонце,
який заглядає до Джека в віконце,
до хатки, яку збудував собі Джек. /

А це ось комора,
в коморі пшениця,
яку викрадає хитрюща синиця,
і вже не печеться смачна паляниця,
у хатці, яку збудував собі Джек. /

Ось кіт.
Він сміливо виходить з воріт,
бо дуже він хоче зловити синицю,

[1] Лимаренко Л. І. Тренінг із техніки мовлення : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Лідія Лимаренко; Херс. держ. ун-т. – Херсон : ХДУ, 2014. – С. 67

яка викрадає з комори пшеницю,
з якої так смачно пекти паляницю
у хатці, яку збудував собі Джек. /

А ось – подивіться –
це пес без хвоста,
який гавкотить на сміливця кота,
який доганяє хитрющу синицю,
яка викрадає з комори пшеницю,
з якої так смачно пекти паляницю,
у хатці, яку збудував собі Джек. /

А це в нас корова
ряба та рогата,
яка щойно тицьнула пса без хвоста,
який гавкотить на сміливця кота,
який доганяє хитрющу синицю,
яка викрадає з комори пшеницю,
з якої так смачно пекти паляницю,
у хатці, яку збудував собі Джек. /

А це ось бабуся старенька, горбата,
яку дуже любить корова рогата,
яка щойно тицьнула пса без хвоста,
який гавкотить на сміливця кота,
який доганяє хитрющу синицю,
яка викрадає з комори пшеницю,
з якої так смачно пекти паляницю,
у хатці, яку збудував собі Джек. /

А це, що за сплюх?
Це звичайно ж, пастух,
якого картає бабуся горбата,
яку дуже любить корова рогата,
яка щойно тицьнула пса без хвоста,
який гавкотить на сміливця кота,
який доганяє хитрющу синицю,
яка викрадає з комори пшеницю,
з якої так смачно пекти паляницю,
у хатці, яку збудував собі Джек. /

А зараз погляньмо усі на блоху,
що робить кусь-кусь пастухові – сплюху,
якого картає бабуся горбата,
яку дуже любить корова рогата,
яка щойно тицьнула пса без хвоста,
який гавкотить на сміливця кота,
який доганяє хитрющу синицю,
яка викрадає з комори пшеницю,
з якої так смачно пекти паляницю,
у хатці, яку збудував собі Джек. /

Та хто там горлає із самого ранку?
Ага подивіться – це півень на ганку,
він з'їв цю маленьку, противну блоху,
що робила кусь-кусь молодцю пастуху,
якого вже хвалить бабуся горбата,
яку дуже любить корова рогата,
яка подружилася з псом без хвоста,
який захищає сміливця-кота,
бо він не ганяє по двору синицю,
яка не краде із комори пшеницю,
бо їй вже зробили зручну годівницю,
й нарешті спекли всім смачну паляницю,
у хатці, яку збудував собі Джек.

<u>Вправа:</u> «Незвичайні факти в звичайних речах»[1]

Студентам пропонується підготувати невеличку розповідь про звичайні предмети, що їх оточують у повсякденному житті, використовуючи специфічні факти, характеристики та порівняння. Як приклад використати уривок із книги Д. Карнегі «Як виробити в собі упевненість та впливати на людей, виступаючи публічно».

Орієнтовний варіант розповіді:

«Сторінка з книги, яку зараз ви читаєте, це звичайнісінький листок паперу. Такі сторінки ви вже бачили неодноразово. Вона здається нудною і нецікавою, але якщо я вам розповім дещо про неї незвичне, то ви нею безсумнівів зацікавитеся. Ось дивіться. Ця сторінка, на перший погляд, зроблена із суцільного матеріалу, однак насправді вона становить суцільну павутину і кожен фізик знає, що складається з атомів. А яка величина атома? У попередніх розділах нашої книги ми з'ясували, що в одній краплі води так багато атомів, як крапель води у Середземному морі, що в одній краплі води стільки атомів, скільки окремих рослинок на всій нашій планеті. А який склад атомів, що містяться у аркуші цієї книги? Атоми складаються з електронів і протонів. Ці електрони обертаються навколо центрального протона атома, знаходячись одне від одного приблизно на такій відстані, як Місяць знаходиться від Землі. І ці

[1] Мозговий В. Л. Практикум із режисури педагогічної дії : навчальний посібник / Віктор Мозговий. – Миколаїв : Іліон, 2014. – С. 62

електрони у своєму невеличкому Всесвіті продовжують рухатися по своїх орбітах зі швидкістю приблизно у десять тисяч миль за одну секунду. Тому поки ми читали попереднє речення, електрони подолали відстань, що дорівнює відстані між Нью-Йорком і Токіо. Ось бачите, всього лише дві хвилини назад ви думали, що цей аркуш паперу, нерухомий, нецікавий і мертвий. А насправді виявилося, що цілий циклон енергії».

Завдання: вчити майбутніх учителів складати інтригуючи розповіді, монологи, діалоги на довільні та задані теми, розвивати уміння режисури педагогічної інтриги у межах уроку, виховного чи позакласного заходу.

2.2.3. *Змістовий модуль: до дисципліни «Педагогіка і методика викладання у вищій школі»*

Тема семінару-бесіди: **МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Хід семінарського заняття

1. Організаційна частина

Розпочати семінарське заняття з обговорення із студентами змісту китайського прислів’я «Найкраща пам’ять гірша, ніж найгірше чорнило».

Нагадати про доцільність використання на семінарському занятті виписок, цитат, тез, дослівних точних записів конкретного тексту з посиланнями на джерело, наявність плану виступу в якому чітко сформульовано та послідовно викладено думки які відображають зміст прочитаного.

2. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності

Вступне слово викладача: А чи знаєте Ви, що семінарські заняття отримали назву від латинського слова *seminarium*, що у перекладі означає

«розсадник». За визначенням Н. Ф. Мисак[1] семінари проводили у давньогрецьких та римських школах як поєднання диспутів, повідомлень учнів, коментарів та висновків викладачів. У перших університетах середньовіччя поряд зі слуханням лекцій студенти заохочувались до участі в диспутах, які допомагали відпрацьовувати вміння доводити, переконувати.

У словнику «Професійна освіта» поняття «семінарське заняття» тлумачиться як «…форма навчального заняття, під час якого викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів). Проводяться в аудиторіях або начальних кабінетах з однією групою. Перелік тем семінарських занять визначається навчальною програмою дисциплін. Викладач оцінює реферати, виступи, активність дискусії, уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові оцінки за кожне семінарське заняття заносяться у відповідний журнал, оцінки враховуються при виставленні підсумкової оцінки»[2]

А тому основним завданням нашого семінару є не лише перевірка знань, умінь й навичок із вказаної теми, а й ознайомлення із видовою специфікою семінарських занять як форм організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

3. Обговорення навчальних питань семінару

Питання для обговорення:

1. Особливості побудови навчальних планів і програм у вищій школі.
2. Шляхи формування позитивного ставлення студентів до навчальної інформації.

[1] Мисак Н. Ф. Методика викладння у вищій школі : плани семінарських занять та методичні рекомендації для магістрів спеціальності «Екологія та охорона навколишнього середовища»; Львівський національний аграрний університет. – Львів, 2015. – С. 24

[2] Професійна освіта : словник : навч. посіб. / [уклад. : С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. С. Дубинчук, Н. О. Талалуєва, А. О. Молчанова, Л. Б. Лук'янова; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища шк., 2000. – С. 310

3. Семінарське заняття – провідна форма організації навчання у вищій школі. Види семінарських занять.
4. Застосування активних методів навчання у вищій школі.
5. Форми контролю якості знань, умінь й навичок студентів у межах семінарського заняття.

4. Діагностика правильності засвоєння студентами знань

БЛОК ТЕСТІВ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ[1]

1. Найважливішою умовою ефективності самостійної роботи є її:
а) обґрунтування;
б) планування;
в) забезпечення.

2. В Україні прийнята і відображена в навчальних планах система побудови навчального процесу:
а) предметна;
б) планова;
в) курсова.

3. Обведіть літеру
а) якщо правильне тільки 1, 2, 3, 6;
б) якщо правильне тільки 1, 3, 5;
в) якщо правильне тільки 1, 4, 6;
г) якщо правильне тільки 2, 3, 6;
г) якщо правильне тільки 2, 3, 4;
д) якщо усе правильне;
е) якщо усе неправильне

Відповідно до поставленої мети завдання семінарських занять полягають у тому, щоб:
1) використовувати дидактичні матеріали і технічні засоби під час навчання;
2) сформувати у студентів уміння і навички розумової праці;
3) систематично контролювати роботу студентів і перевіряти їхні знання, уміння і навички з окремих тем і розділів програми;
4) ураховувати рівень усвідомлення студентами особистісного смислу в набутті знань у певній галузі науки;

[1] Дроздова І. П. Методика викладання, педагогіка та психологія вищої освіти / Режим доступу : http : eprints.kname.edu.ua

5) управляти пізнавальною діяльністю студентів під час навчання;
6) поєднати лекційну форму навчання з системною самостійною роботою студентів над підручниками, посібниками.

4. Головна мета практичного заняття:
а) розширення, поглиблення, систематизація наукових знань, одержаних студентами на лекціях й у процесі самостійної роботи;
б) чітке планування і структурування навчального теоретичного матеріалу;
в) удосконалення практичних знань студентів із дисципліни, яка вивчається.

5. Практикуми проводяться у вищій школі із метою:
а) розвитку наукового мислення і мовлення та здійснення взаємозв'язку між розглядуваною теорією і практикою;
б) здійснення взаємозв'язку між розглядуваною теорією і практикою та поточного контролю знань студентів;
в) поточного контролю знань студентів та розвитку наукового мислення і мовлення студентів.

6. Ділова гра це:
а) розвиток навичок дослідницької діяльності;
б) практична підготовка висококваліфікованих фахівців у вищій школі;
в) створення ситуації вибору і прийняття рішення, коли відтворюються умови, близькі до реальних.

7. Тренінг – це:
а) система завдань для вдосконалення знань, вмінь і навичок студентів;
б) система вправ, спрямованих на розвиток здібностей студентів, на набуття ними професійних умінь і навичок;
в) творче обігравання складних професійних ситуацій.

8. Методи навчання розглядаються в різноманітних класифікаціях з урахуванням їх практичних функцій і можливостей, а саме :
а) відповідно до логіки суспільно-історичного пізнання;
б) безпосередньо в залежності від складності навчальних дисциплін;
в) пропорційно рівню розумових можливостей студентів;
г) залежно від засобів передачі й одержання інформації та основних етапів навчально-пізнавального процесу.
г) згідно зі специфікою навчального матеріалу і формами мислення;
д) відносно вікових особливостей студентів;
е) щодо переліку навчальних дисциплін.

9. Класифікації з урахуванням практичних функцій і можливостей методів навчання – це методи навчання :

а) відповідно до логіки суспільно-історичного пізнання;

б) відповідно до специфіки навчального матеріалу і формам мислення;

в) відповідно до вікових особливостей студентів;

г) залежно від засобів передачі і одержання інформації та від основних етапів навчально-пізнавального процесу.

10. Укажіть на співвідношення стилів керівництва і стилів педагогічного спілкування. Відповідь має містити 5 двозначних показників.

Стилі педагогічного спілкування:

1. Спілкування на основі дружнього ставлення
2. Спілкування на основі захоплення спільною діяльністю
3. Спілкування – заграванння
4. Спілкування – дистанція
5. Спілкування залякування.

Стилі керівництва:

А) авторитарний;

Б) ліберальний;

В) демократичний.

11. Як Ви розумієте поняття «Педагогічна майстерність викладача»?

а) професійна компетентність;

б) розвинені педагогічні здібності;

в) досконала педагогічна техніка;

г) гуманістична спрямованість особистості;

г) вкажіть щось інше.

12. Як Ви розумієте поняття «Педагогічне спілкування»?

а) обмін інформацією і співпереживаннями;

б) пізнання особистості і самоствердження;

в) організація взаємодії;

г) особистісно орієнтований контакт;

г) вкажіть щось інше.

13. Функції педагогічного спілкування:

а) практично-пізнавальні;

б) регуляційно-комунікативні;

в) інформаційно-комунікативні;

г) пізнавально-комунікативні;

г) практично-комунікативні;

д) афективно-комунікативні.

14. Група методів контролю має такі підгрупи (запишіть види контролю у дужках замість крапок):

1. Методи усного контролю (……..….).
2. Методи писемного контролю (……...……).
3. Методи лабораторно-практичного контролю (……).

15. Пояснення – це…….

16. Бесіда – це……

17. Група методів стимулювання має дві підгрупи:

1. Методи стимулювання (стимулювання інтересу до навчання) – це:……...
2. Методи стимулювання (обов'язку і відповідальності у навчанні) – це:…

18. Назвіть чотири підгрупи групи методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності (у дужках запишіть їх види).

1……
2……
3……
4……

19. Назвіть основні функції викладача:

а) здатність активно впливати на особистість, «володіти іншими»;
б) співпереживання, розуміння будь-якого почуття, яке переживає інша людина, і відповідний вияв цих почуттів;
в) спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і ділом вищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків;
г) педагогічна мета, передбачена в певних умовах;
ґ) фрагмент педагогічної діяльності, який містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями виховання учнів (студентів) і колективу;
д) здатність проникати у внутрішній світ людини ;
е) прогнозування розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній.

20. Які з наведених понять, на Вашу думку, є компонентами педагогічної діяльності?

а) система знань, умінь і навичок;
б) мета-діяльність;
в) засоби;
г) експеримент;
ґ) об'єкт;
д) суб'єкт;
е) формування особистості;
є) розвиток особистості;
ж) результат;

з) ваш варіант.

21. Співвіднесіть терміни та їх визначення. Відповідь подайте у вигляді поєднання цифри та букви.

1. Мета-діяльність	а) реальні зміни особистості студентів у процесі педагогічної взаємодії;
2. Педагогічна діяльність	б) осмислення й аналіз людиною закономірностей і механізмів своєї діяльності чи діяльності іншої людини;
3. Результат педагогічної діяльності	в) діяльність педагога як управління діяльністю студентів у навчально-виховному процесі, спрямоване на розвиток їхньої особистості;
4. Рефлексивна діяльність	г) спеціаліст, який веде навчальну й виховну роботу з тими, хто навчається, в навчальних закладах різних типів;
5. Викладач	ґ) діяльність, спрямована на управління іншою діяльністю.

22. Співвіднесіть терміни та їх визначення. Відповідь подайте у вигляді поєднання цифри та букви. До невідповідних визначень доберіть, якщо зможете, потрібний термін («к» - це...).

1. Гуманістична спрямованість	а) здатність активно впливати на особистість, «володіти іншими»;
2. Динамізм	б) співпереживання, розуміння будь-якого почуття, яке переживає інша людина, і відповідний вияв цих почуттів;
3. Педагогічна ситуація	в) спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і справою вищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків;
4. Педагогічна задача	г) педагогічна мета, передбачена в певних умовах;
5. Емпатія	ґ) фрагмент педагогічної діяльності, який містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями виховання студентів і колективу;
	д) здатність проникати у внутрішній світ молодої людини;
	е) прогнозування розвитку особистості з орієнтацією на позитивне в ній.

23. Співвіднесіть терміни та їх визначення. Відповідь подайте у вигляді поєднання цифри та букви. До невідповідних визначень доберіть потрібний термін («к» - це...).

1. Педагогічний талант	а) здатність володіти собою в будь-якій ситуації, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію незалежно від сили зовнішніх факторів;
2. Педагогічна техніка	
3. Рефлексія	
4. Емоційна стабільність	б) здатність генерувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко розв’язувати проблемні ситуації;
5. Креативність	в) здатність уявити себе на місці іншої людини, подумки бачити, програвати за неї ту чи іншу ситуацію;
	г) природний хист, виняткова здатність людини до педагогічної діяльності;
	ґ) стійка усвідомлена система ставлень педагога до своєї професії, об’єктів професійної діяльності;
	д) уміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу. Це прийоми володіння собою і прийоми впливу на інших;
	е) діяльність щодо управління іншою діяльністю.

24. Співвіднесіть терміни та їх визначення. Відповідь подайте у вигляді поєднання цифри та букви. До невідповідних визначень доберіть потрібний термін («к» - це...).

1.Зовнішній вигляд	а) професійний образ, який створює викладач відповідно до його уявлень про зовнішній вигляд, поведінку, характер діяльності у заданій ситуації;
2. Педагогічний імідж	б) різноманітні зовнішні особливості свого «я» і способи його вираження;
3.Зовнішня техніка	в) уміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу;
4.Внутрішня техніка	г) підкреслене виявлення почуттів, переживань;
5. Міміка	г) техніка створення внутрішнього переживання особистості, психологічне настроювання викладача на майбутню діяльність;
	д) самоподача, здатність створювати й підтримувати в очах студентів такий свій образ, який найбільш "вигідний" з погляду ефективності впливу;
	е) фіксований погляд співрозмовників один на одному, який означає зацікавленість партнерів і зосередженість на тому, про що говориться;
	є) техніка втілення внутрішнього переживання особистості викладача, елементами якої є міміка, голос, мовлення, рухи, пластика;
	ж) виражальні рухи м’язів обличчя; додатковий засіб вираження й сприймання емоційного стану людини;
	з) виражальні рухи всього тіла або окремих його частин, пластика тіла;
	и) виражальні рухи рук, пальців, що використовуються як засіб у спілкуванні людей;
	і) звичне положення тіла людини, набуте під впливом умов життя.

5. Підведення підсумків

- Підсумки за загальною темою семінарського заняття:
  - доцільність визначених для обговорення питань;
  - забезпечення семінарського заняття із матеріалом лекційних занять теми, що вивчається.

- Прийоми підведення підсумків кожного окремого питання семінарського заняття.
- Діяльність викладача та студентів на семінарському занятті.
- Загальні висновки про семінарське заняття:
  - ефективність заняття в цілому;
  - науковий рівень навчального матеріалу;
  - виховний потенціал заняття, формування у студентів інтересу до навчального предмета, професії, процесу навчання;
  - якість засвоєння знань студентами;
  - досягнення мети семінарського заняття.

6. Повідомлення завдання

Теми повідомлень і рефератів:

1. Гуманістична спрямованість методики викладання у вищій школі.
2. Професійно-методична компетентність викладача вищої школи.
3. Семінар у системі вузівських форм навчання.
4. Методичні підходи до змісту та характеру викладання дисциплін із агрономії, агрохімії, біології.
5. Формування понятійного апарату викладання фахових дисциплін у вищому навчальному закладі агарного профілю.
6. Організація роботи викладача фахових дисциплін у вищому навчальному закладі аграрного профілю.
7. Сучасні методики проведення семінарських і практичних занять з фахових дисциплін у вищому навчальному закладі аграрного профілю.
8. Форми організації контролю знань і особливості їх застосування для викладання фахових дисциплін у вищих навчальних закладах аграрного профілю.

2.2.4. Контрольна робота по практикуму

Тема контрольної роботи: «Сучасні педагогічні технології»

ВАРІАНТ 1[1]

1. Розкрийте сутність понять «освітні технології», «педагогічні технології», «навчальні технології», вкажіть, які зв'язки між ними існують.
2. Модель розвивального навчання.
3. Характеристика принципів навчання у вищій школі.

ВАРІАНТ 2

1. Розкрийте зміст поняття «педагогічна технологія».
2. Традиційна модель освіти.
3. Характеристика документів, які закріплюють зміст освіти у вищій школі.

ВАРІАНТ 3

1. Порівняйте поняття «педагогічна технологія» і «методика».
2. Раціоналістична модель освіти.
3. Форми організації навчання у ВНЗ.

ВАРІАНТ 4

1. Назвіть головні ознаки педагогічної технології.
2. Феноменологічна модель освіти.
3. Освітній та виховний аспекти проблемних методів навчання.

ВАРІАНТ 5

1. Проаналізуйте окремі підходи до класифікації педагогічних технологій.
2. Неінституційна модель освіти.
3. Характеристика методів стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

[1] Корміна Л.І. Завдання для контролю навчальних досягнень студентів з курсу „Педагогіка вищої школи" / Л. І. Корміна. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – С. 44

2.2.5. Глосарій термінів із педагогіки та психології вищої школи

А

Адаптація (від лат. adaptatio (adapto) – пристосовую) – здатність організму пристосовуватись до різних умов зовнішнього середовища.

Академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі, закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами.

Акредитація (від фр. accreditation (accredo) – довіряю) – у сфері освіти – процедура визначення статусу вищого навчального закладу, підтвердження його спроможності здійснювати підготовку спеціалістів на рівні державних вимог з певного напряму (спеціальності).

Актив (від лат. activus – діяльний, дійовий) – група вихованців, членів конкретного колективу, які усвідомлюють вимоги керівника колективу, допомагають йому в організації життєдіяльності вихованців, виявляють певну ініціативу.

Активність (у навчанні) – характеристика особливостей пізнавальної діяльності особистості, що полягає в усвідомленому використанні нею інтенсивних методів, засобів, форм оволодіння знаннями, вироблення вмінь і навичок.

Андрагогіка (від гр. androa – доросла людина і agogge – управління) – галузь педагогіки, що займається проблемами освіти, навчання та виховання дорослих.

Аспірантура (від лат. aspirans – той, хто прагне до чогось) – форма підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів.

Б

Бал (від фр. balle – м’яч, куля) – результат оцінювання навчальної діяльності учнів в умовно-формальному відображенні та числовому вимірі.

Безперервна освіта – філософсько-педагогічна концепція, відповідно до якої освіта розглядається як процес, що охоплює все життя людини. У теорії і практиці безперервної освіти особливо акцентується увага дорослих на можливості навчання після отримання базової освіти.

Бесіда – метод навчання, який застосовується педагогом з метою активізації розумової діяльності студентів у процесі отримання нових знань чи

повторення і закріплення отриманих раніше. Бесіда є також методом психолого-педагогічних досліджень.

В

Види освіти – загальна, політехнічна, професійна.

Види спілкування – вербальне, мануальне (від лат. Manualis – ручний), технічне, матеріальне, біоенергетичне.

Виклад проблемний – створення вчителем проблемної ситуації, допомога учням у виділенні та «прийнятті» проблемного завдання, використання словесних методів для активізації розумової діяльності учнів, спрямованої на задоволення пізнавальних інтересів.

Викладач – узагальнена назва професійно підготовленої особистості до компетентної педагогічної діяльності з організації передання спеціальної фахової інформації у вигляді знань, умінь і навичок, їх засвоєння та відтворення тими, хто навчається.

Вимога – метод педагогічного впливу на свідомість вихованця з метою викликати, стимулювати або загальмувати окремі види його діяльності. Види вимог: вимога-прохання, вимога-довіра, вимога-схвалення, вимога-порада, вимога-натяк, умовна вимога, вимога в ігровому оформленні, вимога-осуд, вимога-недовіра, вимога-погроза.

Виховання авторитарне – освітньо-виховна концепція, що передбачає беззастережне підкорення волі вихователя.

Виховання всебічне – виховання, яке передбачає формування в особистості певних якостей відповідно до вимог розумового, морального, трудового, фізичного й естетичного виховання.

Виховання гармонійне – виховання, яке передбачає, щоб якості складових виховання (розумового, морального, трудового, фізичного, естетичного) доповнювали одна одну, взаємно збагачувалися.

Виховання екологічне (від гр. oikos – дім, середовище і logos – учення) – набуття людиною знань у царині екології та формування в неї моральної відповідальності за збереження природного довкілля і розумного співіснування з ним.

Виховання економічне – виховання, що передбачає вирішення таких завдань: формування економічного мислення, оволодіння економічними знаннями, вміннями та навичками економічних взаємин.

Виховання естетичне – розвиток у людини почуттів прекрасного, формування умінь і навичок творити красу в навколишній дійсності, уміти відрізняти красиве від потворного, жити за законами духовної краси.

Виховання моральне – виховання, що передбачає оволодіння нормами й правилами моральної поведінки, формування почуттів і переконань, умінь та навичок.

Виховання правове – формування у громадян високої правової культури, що передбачає свідоме ставлення особистості до своїх прав і обов'язків, поваги до законів та правил людського співжиття, готовності дотримуватися і сумлінно виконувати визначені вимоги, які виражають волю й інтереси народу.

Виховання фізичне – виховання, що ставить за мету створення оптимальних умов для забезпечення достатнього фізичного розвитку особистості, збереження її здоров'я, оволодіння знаннями про особливості організму людини, фізіологічні процеси, які відбуваються в ньому, набуття санітарно-гігієнічних умінь та навичок догляду за власним тілом, підтримання й розвиток його потенцій.

Виховання національне – історично зумовлена і створена етносом система виховних ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв, спрямованих на доцільну організацію діяльності членів суспільства, в процесі якої відбувається процес оволодіння морально-духовними цінностями народу, забезпечується єднання і спадкоємність поколінь, соборність народу.

Виховання статеве – оволодіння підростаючим поколінням етикою й культурою у сфері взаємин статей, формування у нього потреб керуватися нормами моральності в стосунках між особами протилежної статі.

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-естетичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі у відповідній галузі знань за певною спеціальністю (кваліфікацією) на відповідному рівні вищої освіти, що за складністю є вищим, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Вчений – це особа, яка має повну вищу освіту та проводить фундаментальні й прикладні наукові дослідження й отримує наукові та науково-технічні результати. Молодий вчений – це науковий працівник віком до 35 років. Вчений регламентує свою професійну працю згідно із Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Г

Галузь освіти – домен, зона, область змісту, що охоплюється освітньою програмою, курсом, модулем. Може бути широкою, вузькою (напрям) та деталізованою (спеціальність).

Гідність національна – етична категорія, що характеризує особистість з погляду розширення поняття духовних цінностей за межі свого «Я» і поєднання особистісних переживань, відчуттів із загальнонаціональними цінностями.

Гуманізація виховання – створення оптимальних умов для інтелектуального й соціального розвитку кожного вихованця; виявлення глибокої поваги до людини; визнання природного права особистості на свободу, соціальний захист, розвиток здібностей і вияв індивідуальності, самореалізацію фізичних, психічних і соціальних потенцій, на створення соціально-психічного фільтра проти руйнівних впливів негативних чинників навколишнього природного і соціального середовища; виховання у молоді почуттів гуманізму, милосердя, доброчинності.

Гуманізм (від лат. humanus – людський, людяний) – прогресивний напрям духовної культури, що звеличує людину як найбільшу цінність у світі, утверджує право людини на земне щастя, захист прав на свободу, всебічний розвиток і прояв своїх здібностей.

Д

Демократизація виховання – принципи організації виховної системи, які передбачають децентралізацію, автономізацію навчально-виховних закладів, забезпечення співпраці вихователів і вихованців, урахування думки колективу й кожної особистості, визначення людини як вищої природної і соціальної цінності, формування вільної творчої особистості.

Демонстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх натуральному вигляді, динаміці.

Державний стандарт освіти – сукупність єдиних норм і вимог до рівня освітньої підготовки у певних навчально-виховних закладах.

Девіантна поведінка – (від лат. deviatio – відхилення) – відхилення від встановлених норм моралі та права.

Дедукція (від лат. deductio – виведення) – перехід від загальних понять про предмет певного виду до окремого, часткового знання.

Дефініція (від лат. definitio – визначення) – коротке логічно вмотивоване визначення, яке розкриває суттєві відмінності або ознаки того чи того поняття.

Дидактика (від гр. didaktikos – навчаю) – галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти й навчання.

Дискусія (від лат. discussio – розгляд, дослідження) – метод навчання, спрямований на інтенсифікацію та ефективність навчального процесу за рахунок активної діяльності учнів (студентів) у пошуках наукової істини.

Диспут – прийом (щодо методу переконування) формування переконань і свідомої поведінки шляхом суперечки, дискусії у процесі вербального спілкування з членами первинного колективу чи іншої групи.

Дисертація (від лат. dissertatio – дослідження) – наукова робота, виконана з метою її публічного захисту для здобуття ступеня.

Дисципліна (від лат. disciplina – учення, виховання, розпорядок) – певний порядок поведінки людей, що забезпечує узгодженість дій у суспільних відносинах, обов'язкове засвоєння й виконання особистістю встановлених правил.

Діагностика психолого-педагогічна (від гр. diagnostikos – здатний розпізнавати) – галузь психології та педагогіки, яка розробляє методи виявлення індивідуальних особливостей і перспектив розвитку та виховання особистості.

Доцент (від лат. docens – той, який навчає) – вчене звання викладача вищого навчального закладу.

Е

Експеримент в освіті – спеціально організований процес перевірки на практиці ефективності наукових ідей, положень, гіпотез із питань розвитку різних сегментів освіти.

Екстернат (від лат. externus – зовнішній, сторонній) – форма навчання, що ґрунтується на самостійному оволодінні навчальними дисциплінами відповідно до професійної освітньої програми за обраною спеціальністю.

Елітарний (від фр. elite – краще, відбірне (лат. eligo – вибираю) – навчальний заклад, який відрізняється своїм впливом, привілейованим станом і престижем, високим рівнем освіти.

Еразмус+ – програма Європейського Союзу на період 2014-2020 рр., що підтримує проекти, партнерства, заходи і мобільність у сфері освіти, молоді і спорту.

Етнізація виховання (від гр. ethos – народ) – насичення виховання національним змістом, що спрямований на формування національної свідомості

й національної гідності особистості; формування рис національної ментальності; виховання у молоді почуттів соціальної відповідальності за збереження, примноження і життєдіяльність етнічної культури.

Етнопедагогіка – наука, що вивчає особливості розвитку і становлення народної педагогіки.

Є

Європейська асоціація закладів вищої освіти – Європейське об'єднання закладів вищої освіти, вищих навчальних закладів не університетського сектора, які проводять узгоджену і прозору політику з вищої освіти в контексті Болонського процесу.

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, ЄКТС – система трансферу іі накопичення кредитів, що використовуються в Європейському просторі вищої освіти з метою надання освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти.

Європейський простір вищої освіти – простір вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу, що проводять узгоджену і прозору освітню політику. Болонською декларацією у 1999 р. проголошено формування до 2010 р. привабливого і конкурентоздатного Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), Будапештсько-Віденською декларацією у 2010 р. заявлено про його створення. Основними інструментами ЄПВО є Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, національна рамка кваліфікацій ЄПВО (2005 р.) та Додаток до диплома.

З

Завдання виховання – забезпечення всебічного гармонійного розвитку особистості.

Задатки – генетично детерміновані анатомо-фізіологічні особливості мозку та нервової системи, які є індивідуально-природною передумовою процесу розвитку й формування особистості.

Закономірності виховного процесу – чинники, які відображують необхідне, суттєве, стійке, повторюване, загальне для певної галузі відношення між явищами об'єктивної дійсності.

Закономірності навчання – чинники, які виражають найбільш необхідне, суттєве, істотне, загальне для організації навчання.

Заохочення – метод виховання, що передбачає педагогічний вплив на особистість і виражає позитивну оцінку вихователем поведінки вихованця з

метою закріплення позитивних якостей та стимулювання до активної діяльності.

Засоби виховання – надбання матеріальної та духовної культури (художня і наукова література, музика, театр, радіо, телебачення, витвори мистецтва, навколишня природа та ін.), форми і види виховної роботи (збори, бесіди, конференції, ігри тощо), які використовують у процесі дії того чи того методу.

Засоби навчання – предмети шкільного обладнання, які застосовують у процесі навчально-виховної роботи (книги, зошити, таблиці, лабораторне обладнання, письмове приладдя та ін.).

Здоровий спосіб життя – життєдіяльність людини з урахуванням особливостей і можливостей свого організму, забезпечення соціально-економічних і біологічних умов для його розвитку та збереження.

Зміст освіти – чітко окреслена система знань, умінь та навичок, якими людина оволодіває у певному навчальному закладі.

Знання – ідеальне вираження в знаковій формі об'єктивних властивостей і зв'язків світу природного і людського; результат відображення навколишньої дійсності.

І

Ігрові технології – дидактичні системи використання різноманітних ігор, під час виконання яких формуються уміння розв’язувати завдання на основі компромісного вибору (театралізовані, ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг; розв’язання практичних ситуацій і задач, комп’ютерні програми).

Ідеал (від гр. idea – уявлення, ідея) – поняття моральної свідомості і категорія етики, що містить у собі вищі моральні вимоги, можлива реалізація яких особисто дала б змогу їй набути досконалості; образ найбільш цінного і величного в людині.

Імідж (від англ. image – образ, зображення) – враження, яке справляє людина на оточуючих, стиль її поведінки, зовнішності, її манери. .

Ілюстрація (від лат. illustratio – освітлюю, пояснюю) – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (світлини, малюнки, схеми тощо).

Імпровізація (від лат. improvisus – непередбачений, раптовий) – діяльність особистості, учителя-вихователя, що здійснюється у процесі педагогічного спілкування без попередньої підготовки, осмислення.

Індивідуальність (від лат. individuum – неподільне) – людина особистість, яка відрізняється сукупністю рис, якостей, своєрідністю психіки, поведінки та діяльності, що підкреслюють її самобутність, неповторність.

Індукція (від лат. inductio – виведення) – метод дослідження, навчання, пов'язаний із рухом думки від одиничного до загального.

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми.

Інноваційна освіта – це та модель освіти, яка орієнтована переважно на максимальний розвиток творчих здібностей і створення сильної мотивації до саморозвитку індивіда на основі добровільно вибраної «освітньої траєкторії».

Інструктаж (від лат. instructio – настанова) – метод навчання, який передбачає розкриття норм поведінки, особливостей використання методів і навчальних засобів, дотримання техніки безпеки напередодні залучення до процесу виконання навчальних операцій.

Інтенсифікація навчального процесу (від фр. intensification (intensio) – напруження) – активізація розумових можливостей особистості для досягнення бажаних результатів.

Інтернаціоналізм (від лат. inter – між і natio – народ) – моральне поняття, яким позначають поважне ставлення до інших народів, їхньої історії, культури, мови, прагнення до взаємодопомоги.

Інфантилізм (від лат. infantilis – дитячий) – затримка в розвитку організму, що виявляється в збереженні у дорослої людини фізичних і психічних рис, властивих дитячому віку.

К

Категорії дидактики (від гр. Kategoria – ствердження, основна й загальна ознака) — загальні поняття, що відображують найбільш суттєві властивості та відношення предметів, явищ об'єктивного світу; розряд, група предметів, явищ, які об'єднані спільністю певних ознак.

Кафедра (від гр. kathedra – сидіння, стілець): 1) місце для викладача, промовця; 2) у вищих навчальних закладах – основний навчально-науковий підрозділ, що здійснює навчальну, методичну і науково-дослідну роботу з однієї або кількох споріднених дисциплін.

Класифікація методів – класифікація, що передбачає групування методів навчання залежно від джерел інформації, логіки мислення, рівня самостійності в процесі пізнання.

Колектив – соціально значуща група людей, які об'єднані спільною метою, узгоджено діють у досягненні означеної мети та мають органи самоврядування.

Компетенції – надані особі повноваження коло її (його) службових й інших прав і обов’язків. Слід відрізняти поняття компетенції від компетентності як набути реалізаційних здатностей особи.

Компонент навчального плану – перелік навчальних дисциплін, які можуть бути включені до робочого навчального плану за рішенням ради навчального закладу.

Конспект (від лат. conspectus – огляд) – коротке письмове викладення змісту книги, статті, усного виступу.

Концепції виховання (від лат. conceptio – сукупність, система) – система поглядів на ті чи інші явища, процеси; спосіб розуміння, тлумачення педагогічних явищ; основна ідея теорії змісту й організації виховання людини.

Культура (від лат. kultura – виховання, освіта, розвиток) – сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства протягом його історії.

Куратор (від лат. curator, від curare – піклуватися, турбуватися): 1) попечитель, опікун; 2) особа, якій доручено загальний нагляд за якоюсь роботою; 3) людина, яка здійснює нагляд за навчально-виховним процесом у студентській групі.

Л

Лекція (від лат. lectio – читання) – це метод навчання, що передбачає використання попереднього досвіду учнів з певної галузі знань і на основі цього залучення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже набутих.

Лідер (від англ. leader – той, який веде, керує) – член колективу, який у важливих ситуаціях здатний здійснювати помітний вплив на поведінку інших членів колективу, виявляти ініціативу в діях, брати на себе відповідальність за діяльність колективу, вести його за собою.

Ліцензія – спеціальний дозвіл, отриманий від державних органів на різні види діяльності, в тому числі освітню.

Логіка навчального процесу – оптимально ефективний шлях руху пізнавальної діяльності людини від початкового рівня знань, умінь, навичок і розвитку до потрібного рівня знань, умінь, навичок і розвитку. Вона охоплює низку компонентів: усвідомлення і розуміння навчальних завдань; самостійну

діяльність, спрямовану на оволодіння знаннями; визначення законів і правил; формування умінь і навичок; застосування знань на практиці; аналіз та оцінювання навчальної діяльності учнів.

Людина – біологічна істота типу homo sapiens (людина мисляча), яка характеризується фізіолого-біологічними ознаками: прямою ходою, розвиненими черепною коробкою, передніми кінцівками та ін.

М

Магістр (від лат. magister – начальник, учитель) – академічний ступінь, що присвоюється у вищих навчальних закладах.

Магістратура (від лат. magistratus – сановник, начальник) – керівний орган у вищих навчальних закладах, які здійснюють підготовку магістрів.

Майстерність педагогічна – досконале творче виконання учителем-вихователем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості вихованця, забезпечення високого рівня інтелектуального й морально-духовного розвитку.

Менталітет (від нім. Mentalitnet, від лат. mentis – напрям думок, душевний склад, душа, розум, мислення) — світосприймання, світовідчуття, бачення себе у світі, особливості прояву національного характеру, своєрідність вдачі, ставлення до навколишнього світу.

Мета виховання – ідеальне передбачення кінцевих результатів виховання.

Методи виховання (від гр. methodos – спосіб, шлях) способи впливу вихователя на свідомість, волю і поведінку вихованця з метою формування в нього стійких переконань і певних норм поведінки.

Методи дослідження – способи, прийоми та процедури емпіричного і теоретичного пізнання явищ та процесів педагогічної дійсності.

Методи навчання – упорядковані способи діяльності вчителя й учнів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань.

Молодіжна субкультура – культура певного покоління молоді, яка вирізняється спільним стилем життя, поведінки, групових норм, цінностей та інтересів.

Моніторинг (від англ. monitoring, від лат. monitor – той, хто наглядає, спостерігає) – 1) спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища у зв’язку з господарською діяльністю людини; 2) збір інформації

засобами масової комунікації. 3) спостереження за навчальним і виховним процесами з метою виявлення їх відповідності бажаному результату чи попереднім припущенням.

Мораль (від лат. moralis – моральний, від moris – звичай) – одна з форм суспільної свідомості; система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей.

Мотиви навчання (від фр. motif, від лат. moveo – рухаю) – внутрішні психічні сили (рушії), які стимулюють пізнавальну діяльність людини. Види мотивів: соціальні, спонукальні, пізнавальні, професійно-ціннісні, меркантильні.

Н

Навички – застосування знань на практиці, що здійснюється на рівні автоматизованих дій через багаторазові повторення.

Навіювання – різні засоби вербального та невербального емоційного впливу на людину з метою введення її до певного стану або спонукання до певних дій.

Навчання модульне (від лат. modulus – міра) – організація навчального процесу, яка скерована на засвоєння цілісного блоку адаптованої інформації та забезпечує оптимальні умови соціально-особистісного зростання учасників педагогічного процесу.

Навчання проблемне – навчання, яке відрізняється тим, що учитель створює певну пізнавальну ситуацію, допомагає учням виділити проблемне завдання, зрозуміти її і «прийняти»; організовує учнів на самостійне оволодіння новим обсягом знань, необхідним для вирішення завдань; пропонує широкий спектр використання набутих знань на практиці.

Навчання дистанційне – сучасна освітня технологія з використанням засобів передачі навчально-методичної інформації на відстані (телефони, телебачення, комп'ютери, супутниковий зв’язок та ін.).

Національна доктрина розвитку освіти – доктрина, що визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрями розвитку освіти у першій чверті XXI століття. Одне з головних питань, яке вирішує Національна доктрина, – це всебічне використання інформаційних технологій в освіті. Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше удосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

О

Оптимізація процесу навчання (від лат. optimus – найкращий, найзручніший) — процес створення найбільш сприятливих умов (добір методів, засобів навчання, забезпечення санітарно-гігієнічних умов, емоційних чинників тощо) для отримання бажаних результатів без додаткових витрат часу і фізичних зусиль.

Освіта вища – система освіти, що передбачає забезпечення фундаментальної, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного процесу, формування інтелектуального потенціалу суспільства.

Освіта професійна – освіта, спрямована на оволодіння знаннями, вміннями і навичками, необхідними для виконання завдань професійної діяльності.

Освіта-медіа – напрям у педагогіці, що передбачає вивчення школярами (студентами) закономірностей масових комунікацій (преси, телебачення, радіо, кіно та ін.).

Освіченість – міра пізнавальної активності індивіда, яка проявляється у рівні набутих знань, що можуть бути використані у практичній діяльності.

Особистість – соціально-психологічне поняття; людина, яка характеризується з соціально-психологічного погляду насамперед рівнем розвитку психіки, здатністю до засвоєння соціального досвіду, можливістю спілкуватися з іншими людьми.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика – сукупність основних вимог до професійних якостей, знань та умінь фахівця, необхідних для успішного виконання ним професійних функцій.

П

Пам’ять – здатність організму зберігати й відтворювати інформацію про зовнішній світ та про свій внутрішній стан для подальшого її використання у процесі життєдіяльності.

Парадигма (від гр. paradeigma – приклад, взірець) – визнання наукових досягнень, які впродовж певного часу надають співтовариству моделі постановки проблеми та їх вирішення.

Педагогіка (від гр. paidec – діти; ano – веду) – наука про навчання, освіту та виховання людей відповідно до потреб соціально-економічного розвитку суспільства.

Педагогіка вальдорфська – сукупність методів і прийомів виховання та навчання, які ґрунтуються на антропософській (антропософія – релігійно-містичне вчення, що ставить на місце Бога обожнену людину) інтерпретації розвитку людини як цілісної взаємодії тілесних, душевних і духовних чинників.

Педагогіка народна – галузь емпіричних педагогічних знань і народного досвіду, які відображують погляди на систему, напрями, форми, засоби виховання і навчання підростаючого покоління.

Педоцентризм (від гр. pais (pados) – дитя, лат. centrum – центр) — із напрямів педагогіки, який стверджує, що зміст, організація і методи навчання визначаються безпосередніми інтересами та проблемами дітей.

Перевиховання – система виховних впливів педагога на вихованця з метою гальмування негативних проявів у поведінці й утвердження позитивних якостей у діяльності.

Переконання – раціональна моральна основа діяльності особистості, яка дає змогу їй здійснювати певний вчинок свідомо; основна моральна настанова, яка визначає мету й напрям вчинків людини, тверда впевненість у чомусь, заснована на певній ідеї, світогляді.

Перспектива – мета, «завтрашня радість» (А.С. Макаренко), що виступає стимулом у діяльності колективу та окремих його членів.

Підручник – навчальна книга, в якій розкривається зміст навчального матеріалу з певної дисципліни відповідно до вимог чинної програми.

Підхід до виховання комплексний – підхід до виховання, що передбачає єдність мети, завдань і засобів її досягнення через діяльність різних соціальних інститутів (сім'ї, навчально-виховних закладів, засобів масової інформації).

План навчальний – нормативний документ, у якому визначено для кожного типу загальноосвітніх навчально-виховних закладів перелік навчальних предметів, порядок їх вивчення за роками, кількість годин на тиждень, відведених для їх вивчення, графік навчального процесу.

Посібник навчальний – навчальна книга, в якій розкрито зміст навчального матеріалу, що не завжди відповідає вимогам чинної програми, а виходить за її межі, визначено додаткові завдання, спрямовані на розширення пізнавальних інтересів учнів, розвиток їхньої самостійної пізнавальної діяльності.

Прийом виховання – складова методу, що визначає шлях реалізації його вимог.

Прийом навчання – складова методу, певні разові дії, спрямовані на реалізацію його вимог.

Приклад – метод виховання, який передбачає організацію взірця для наслідування з метою оптимізації процесу соціального успадкування.

Принципи виховання (від лат. prіncipium – основа, начало) – вихідні положення, які є фундаментом змісту, форм, методів, засобів і прийомів виховного процесу.

Принципи освіти (від лат. prіncipium – основа, начало) – вихідні положення, покладені в основу діяльності всієї системи освіти України та її структурних підрозділів.

Прогностика педагогічна (від гр. prognostike – мистецтво робити прогноз) – галузь наукових знань, що розглядає принципи, закономірності та методи прогнозування щодо об'єктів, які вивчає педагогіка.

Програма навчальна – нормативний документ, в якому подано характеристику змісту навчального матеріалу із визначенням розділів, тем, орієнтовної кількості годин на їх вивчення.

Професіограма – опис вимог, соціально-психологічних і фізичних особистісних якостей, які висуває певна професія.

Професія (від лат. professio – офіційно зазначене заняття) – вид трудової діяльності, що потребує певних знань і трудових навичок та є джерелом існування, життєдіяльності.

Психотехніка – напрям у психології, що розроблює питання застосування знань про психічну діяльність людини у процесі вирішення практичних завдань виховання особистості людини.

Р

Рейтинг (від англ. rating – оцінка, клас, розряд) – індивідуальний числовий показник у системі освіти, оцінка успіхів, досягнень, знань у конкретний момент окремої особистості у певній галузі, дисципліні, що дає змогу визначити рівень таких досягнень або якість знань щодо інших осіб.

Ретардація (від лат. retardatio – затримка, уповільнення) – відставання дітей у розвитку.

Реферат (від лат. refeire – доповідати, повідомляти) – коротке викладення змісту прочитаної книги, наукової роботи, повідомлення за результатами дослідженої наукової проблеми.

Рефлексія – осмислення особистістю власної пошуково-творчої діяльності, креативно-перетворювальної діяльності і співтворчості.

Рівні освіти – поступовість отримання загальноосвітньої та професійної підготовки через проходження певних етапів: початкова освіта, базова загальна освіта, повна середня освіта, професійно-технічна освіта, базова вища освіта, повна вища освіта.

Розвиток фізичний – ріст біологічного організму в результаті поділу клітин.

Рушійна сила навчального процесу – результат суперечностей між пізнавальними і практичними завданнями, з одного боку, а з другого – наявним рівнем знань, умінь і навичок, з іншого.

С

Самовиховання – систематизована і цілеспрямована діяльність особистості, спрямована на формування й удосконалення її позитивних якостей та подолання негативних.

Синтез – метод, який передбачає мисленнєве або практичне поєднання виділених аналізом елементів чи властивостей предмета, явища в одне ціле.

Система освіти – сукупність закладів освіти, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти.

Спеціальність – необхідна для суспільства обмежена галузь застосування фізичних і духовних сил людини, що дає їй можливість отримати необхідні засоби для життя; комплекс набутих людиною знань і практичних навичок для заняття певним видом діяльності.

Спілкування педагогічне – система органічної соціально-психологічної дії вчителя-вихователя і вихованця у всіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної та результативної життєдіяльності особистості.

Спостереження – метод навчання, який передбачає сприймання певних предметів, явищ, процесів у природному й виробничому середовищі без втручання ззовні у ці явища і процеси.

Стиль авторитарний (від фр. autoritaire – владний, лат. auc-toritas – влада, вплив) – стиль спілкування, що ґрунтується на беззаперечному підкоренні окремої людини або колективу владній особистості.

Стиль демократичний (від гр. demokratia – влада народу, народовладдя) – врахування думки й волі колективу в організації життєдіяльності вихованців.

Стиль ліберальний (від лат. liberalis – вільний) – безпринципне байдуже ставлення до негативних дій вихованців, потурання учням.

Т

Такт педагогічний (від лат. tactus – дотик, відчуття) – почуття міри, відчуття конкретного стану вихованця, що підказує вихователю найделікатніший спосіб поведінки у спілкуванні з учнями в різних сферах діяльності; вміння обирати найбільш доцільний підхід до особистості в системі виховних взаємин з нею.

Талант (від гр. talanton – вагомість, міра) – сукупність здібностей, які дають змогу отримувати продукт діяльності, що відрізняється новизною, високою досконалістю і суспільною значущістю.

Тести (від англ. test – випробування, дослідження) – система формалізованих завдань для виявлення рівня підготовленості учнів (студентів), оволодіння цими знаннями, уміннями, навичками.

Техніка педагогічна (від гр. technike – вправний, досвідчений) – сукупність раціональних засобів та особливостей поведінки вчителя-вихователя, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів і прийомів навчально-виховної роботи з окремим учнем чи всім класним колективом відповідно до поставленої мети вихователя і конкретних об’єктивних та суб'єктивних передумов (уміння в галузі культури мовлення; володіння своїм тілом, мімікою, пантомімою, жестами; вміння одягатися, стежити за своєю зовнішністю; дотримання темпу і ритму роботи; уміння спілкуватися; володіння психотехнікою).

Тип навчання – спосіб і особливості організації мисленнєвої діяльності людини. В історії шкільництва виділились такі типи навчання: догматичний, пояснювально-ілюстративний, проблемний.

Тип навчання догматичний – тип, який характеризується такими особливостями: учитель повідомляє учням певний обсяг знань у готовому вигляді без пояснення; учні заучують їх без усвідомлення та розуміння і майже дослівно відтворюють завчене.

Тип навчання пояснювально-ілюстративний – такий тип, який полягає в тому, що вчитель повідомляє учням певний обсяг знань, пояснює сутність явищ, процесів, законів, правил тощо, використовуючи при цьому ілюстративний матеріал; учні мають свідомо засвоїти пропоновану частку

знань і відтворити на рівні глибокого розуміння; уміти застосувати знання на практиці.

Тренінгові технології – система діяльності для відпрацювання типових практичних завдань, за допомогою комп'ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, розв'язання управлінських завдань).

У

Увага – спрямованість та зосередженість свідомості на визначених об'єктах чи визначеній діяльності. Увага не є самостійним психічним процесом, а якісною характеристикою сприйняття, пам'яті, мислення, що забезпечує вибірковий характер психічної діяльності, здійснення вибору даного об'єкта з декількох можливих. Увага – обов'язкова умова продуктивності будь-якої свідомої діяльності.

Уміння – здатність людини свідомо виконувати певну дію на основі знань, готовність застосувати знання у практичній діяльності на засадах свідомості.

Університет – основний тип вищого навчального закладу (закладу вищої освіти), що найбільш повно виражає й реалізує місію, візію, цілі, завдання та функції вищої освіти. Як провідні інтелектуальні осередки суспільства університети на засадах автономії, академічної свободи здійснюють освітню, дослідницьку, інноваційну діяльність, є головними чинниками суспільного прогресу.

Ф

Форми навчання (від лат. forma – зовнішність, устрій) – чітко виражена в часі й просторі організація навчальної діяльності учнів, пов'язана з діяльністю вчителя:

Формування (від лат. formo – утворюю) – становлення людини як особистості, яке відбувається в результаті розвитку та виховання і має певні ознаки завершеності.

Функції колективу – організаторська, стимулювальна, виховна.

Функції навчання (від лат. functio – виконання, звершення) – функції, які передбачають виконання освітньої, виховної та розвивальної дій.

Функції педагогіки (від лат. functio – виконання, звершення) – чітко окреслені напрями й види діяльності, пов'язані із завданнями всебічного гармонійного розвитку особистості.

Х

Характер – сукупність стійких індивідуальних особливостей особистості, що складається та виявляється у діяльності та спілкуванні, обумовлюючи типові індивідуальні способи поведінки.

Характеристика педагогічна – документ, який відображає поведінку й успішність учнів з окремих предметів і видів занять, їхню позакласну й громадську діяльність, інтереси й нахили до окремих видів занять, фізичний і розумовий розвиток, дисциплінованість і моральні риси.

Ц

Цінності моральні загальнолюдські – набуті попередніми поколіннями незалежно від расової, національної чи релігійної приналежності морально-духовні надбання, які визначають основу поведінки й життєдіяльності окремої людини або певних спільнот.

Цінності моральні національні – історично зумовлені й створені певним етносом погляди, переконання, ідеали, традиції, звичаї, обряди, практичні дії, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, але відбивають певні національні прояви, своєрідність у поведінці та слугують основою соціальної діяльності людей окремої етнічної групи.

Ч

Честь – категорія етики, що характеризує особистість з позиції готовності відстояти, підтримати гідність, репутацію – свою особисту чи колективу, – членом якого вона є.

Чутливість – здатність організму запам’ятовувати і реагувати на дії середовища, які не мають психологічної реакції у формі відчуттів.

Ш

Шкідливі звички – небажані форми поведінки, що виникають внаслідок закріплення психофізіологічних механізмів – динамічних стереотипів; розрізняються за ступенем негативного впливу на загальний розвиток особистості, на її здоров’я.

Ю

Юнацький вік – період життя людини від 14 до 18 років. Психічний і фізіологічний розвиток у цей час набуває інтенсивного характеру, що нерідко спричиняє ускладнення у спілкування з довколишніми та у навчанні.

Я

Якість вищої освіти – рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти.

Література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І. В. Артьомова; [уклад.: І. В. Артьомов, А. В. Шершун, С. В. П'ясецька-Устич]. – Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. – 160 с.
3. Кондаков И. М. Психология: иллюстративный словарь / И. М. Кондаков. – 2-е изд., доп. и перераб. – СПб.: прайм– ЕВРОЗНАК, 2007. – 783, [1] с.: ил. – (Большая университетская библиотека).
4. Крупський Я. В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій: словник / Я. В. Крупський, В. М. Михалевич. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 72 с.
5. Наумчик В. М. Педагогический словарь / В. Н. Наумчик, М. А. Поздников, О. В. Ступаневич. – Минск: Адукація і выхавание, 2006. – 279 с.
6. Педагогика: большая современная энциклопедия / [сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн.: Соврем. слово, 2005. – 718 [1] с.
7. Педагогический словарь: учеб. пособ. / [авт.-сост. В. И. Зягвязинский и др.]: под ред. В. И. Зягвязинского, А. Ф. Закировой. – М.: Академия, 2008. – 345 с.
8. Професійна освіта: словник: навч. посіб. / [уклад.: С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, О. С. Дубинчук, Н. О. Талалуєва, А. О. Молчанова, Л. Б. Лук'янова; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
9. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
10. Приходько В. М. Словник основних термінів і понять з моніторингу якості освіти та превентивного виховання / В. М. Приходько. – Запоріжжя, 2010. – 137 с.
11. Рибалка В. В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник / Рибалка В. В. – Київ, Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 424 с.
12. Словарь-справочник по педагогике / [авт.–сост. В. А. Мижериков]; под общ. ред. П. И. Пидкасистого. – М.: Сфера, 2004. – 439 с.
13. Словник термінів і понять з педагогіки вищої школи: Посібник / В. В. Приходько, В. В. Малий, В. Л. Галацька, М. А. Мироненко. – Дніпропетровськ, 2005. – 181 с.
14. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляховецький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад. «Ун-т менедж. освіти». – К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. – 230 с.

ПІСЛЯМОВА

Сучасне аграрне виробництво та система ступеневої аграрної освіти перебувають у тісній співпраці. Зазначений синтез є вимогою часу й перспективи цієї співпраці очевидні. Європейський досвід розвитку аграрного виробництва широко популяризує різноманітні системи дорадництва, професійного консультування тощо. Україна переймає передовий досвід, проте ці підходи подекуди позбавлені системності. Особливо це стосується поширення передових технологічних знань серед фермерства, одноосібних аграрних підприємств. Застосування передових агрономічних знань може мати результативність за умови підготовки фахівців агрономічного профілю до такої діяльності. Саме цю проблему ми намагалися розв'язати, готуючи методичний комплекс «Професійно-педагогічна підготовка агрономів-дослідників в аграрних університетах».

Професійно-педагогічна підготовка агрономів-дослідників передбачє виведення фахівців агрономічного профілю на новий рівень професійної комунікації у якому особливого значення набуватимуть професійні знання, педагогічні уміння, психологічна готовність до роботи в системі «Людина – Природа». Щодо проблем функціонування вітчизняної ступеневої аграрної освіти, то тут слід звернути увагу на той факт, що професійно-педагогічна підготовка агрономів-дослідників у межах магістерських програм є першим кроком до поповнення штату науково-педагогічних працівників профільних кафедр і факультетів. Саме такі кафедри і факультети у подальшому й формують штат дорадників, консультантів для просвітницької роботи з сільгоспвиробниками.

Запропонований навчально-методичний комплекс не вирішить усіх проблем професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників. Проте він є певним науково-методичним підгрунттям для удосконалення цього напряму у контексті ступеневої аграрної освіти, розроблення відповідних дидактичних моделей розширення професійної мобільності фахівців агрономічного профілю.

Додатки

Анкета
дослідження стану професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у вищому навчальному закладі аграрного профілю

Шановні студенти, просимо Вас посприяти у дослідженні проблеми професійно-педагогічної підготовки агрономів-дослідників у ВНЗ аграрного профілю. Будь ласка, дайте відповідь на питання. Дякуємо за допомогу!

1. Чи можна вважати, що Ваша майбутня професія передбачатиме діяльність не тільки в системі «Людина—Природа», а й в системі «Людина—Людина»?

а) так *б) ні* *г) вагаюсь з відповіддю*

2. Чи вважаєте Ви за доцільне щоб агрономи-дослідники володіли специфічними педагогічним знаннями, уміннями й навичкам?

а) так *б) ні* *г) вагаюсь з відповіддю*

3. Чи є привабливою для Вас перспектива професійно-педагогічної діяльності у аграрному ВНЗ, аграрному ліцеї/коледжі, центрах аграрного дорадництва?

а) так *б) ні* *г) вагаюсь з відповіддю*

4. Чи доводилося Вам у межах практики (виробничої, дослідницької) виконувати функцію асистента наставника/педагога/викладача кафедри/лабораторії?

а) так *б) ні* *г) вагаюсь з відповіддю*

5. Чи виникало у Вас бажання розширити межі професійно-педагогічної підготовки та ґрунтовно ознайомитися з основами «Педагогіки», «Професійної педагогіки», «Психології», «Основами педагогічної майстерності»?

а) так *б) ні* *г) вагаюсь з відповіддю*

ПОВІДОМТЕ ПРО СЕБЕ:

1.Прізвище, ім’я, по батькові _____

2. Група _____, № _____, курс _____

3. Спеціальність _____

4. Дата _____ 5. Підпис _____

Анкета

дослідження проблем професійно-педагогічної діяльності з якими стикаються викладачі агрономічних спеціальностей у вищих навчальних закладах аграрного профілю*

Шановний колего!

Просимо Вас посприяти у дослідженні проблем професійно-педагогічної діяльності з якими стикаються викладачі агрономічних спеціальностей у ВНЗ аграрного профілю. Будь ласка, дайте відповідь на питання, зробіть позначку біля відповідного варіанту.

Дякуємо за допомогу!

1) З якими проблемами стикаються викладачі агрономічних спеціальностей під час своєї професійно-педагогічної діяльності.

а) потреба у нормативних документах, що регламентують навчальну і виховну роботу з студентами, учнями аграрних ПТНЗ на сучасному етапі розвитку суспільства;

б) недостатнє забезпечення викладачів агрономічних дисциплін посібниками, науково-методичною літературою з питань професійного навчання і виховання студентів, учнів аграрних ПТНЗ;

в) відсутність регулярної можливості підвищення своєї кваліфікації з питань професійно-педагогічної підготовки.

г) недостатнє фінансування системи аграрної освіти.

2) Чи виникають у Вас труднощі при плануванні занять/уроків?

а) так *б) ні* *в) інколи* *г) вагаюсь із відповіддю*

3) Чи виникають у Вас труднощі при плануванні виховних заходів?

а) так *б) ні* *в) інколи* *г) вагаюсь із відповіддю*

4) Чи виникають у Вас труднощі при організації занять/уроків?

а) так *б) ні* *в) інколи* *г) вагаюсь із відповіддю*

5) Чи виникають у Вас труднощі при організації виховних заходів?

а) так *б) ні* *в) інколи* *г) вагаюсь із відповіддю*

Джерело: Адаптована «Анкета дослідження проблем формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю» // Мозговий В. Л. Формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю: дис. к. пед. н.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Віктор Леонідович Мозговий. – Київ, 2010. – С. 230

6) Чи відчуваєте Ви дефіцит методичного забезпечення при організації освітнього процесу (проблемний розділ відмітьте позначкою):

а) навчальна діяльність;
б) виховна діяльність;
в) організація самостійної роботи учнів;
г)проведення практик (навчально-виробничих, виробничих, педагогічних, переддипломних).

7) Чи відчуваєте Ви труднощі при спілкуванні з учнями навчальних груп?

а) так *б) ні* *в) інколи* *г) вагаюсь із відповіддю*

8) Чи виникають у Вас труднощі у спілкуванні з колегами?

а) так *б) ні* *в) інколи* *г) вагаюсь із відповіддю*

9) Чи виникають у Вас труднощі у спілкуванні з батьками студентів/учнів ПТНЗ аграрного профілю?

а) так *б) ні* *в) інколи* *г) вагаюсь із відповіддю*

10) З якої галузі (галузях) знань Ви прагнете підвищити свою кваліфікацію:

а) педагогіка;
б) психологія;
в)методика викладання;
г)методика виховання;
д)фахова агрономічна підготовка;
е) користування персональним комп'ютером.

11) З якої галузі (галузях) знань Ви підвищували свою кваліфікацію за останні 5 років:

а) педагогіка;
б) психологія;
в)методик викладання;
г)методика виховання;
д)фахова агрономічна підготовка;
е) користування персональним комп'ютером;
*ж) інший варіант відповіді*_____

_____

_____

12) Що на Вашу думку буде більш результативним у підвищенні професійно-педагогічної компетентності викладача агрономічних спеціальностей:

а) самоосвіта;
б)курси підвищення кваліфікації;
в) участь у наукових конференціях (круглих столах, семінарах);
в) робота в методичному об'єднаннях, творчих групах педагогів;
г)підготовка дисертаційної роботи з проблем профтехосвіти;
д) інший варіант відповіді _____

ПОВІДОМТЕ ПРО СЕБЕ:

1. Прізвище, _____
ім'я, по батькові: _____
2. Місце роботи, посада; _____
_____

3. Ваш вік:
а) до 30 років;
б) від 31 до 40 років;
в) від 41 до 50 років;
г) від 51 до 60 років;
д) від 60 до 70 років.

4. Ваш педагогічний стаж:
а) до 5- ти років;
б) від 6 до 10 років;
в) від 11 до 15 років;
г) від 16 до 20 років;
д) від 21 до 25 років;
е) понад 26 років.

5. Ваша освіта:
середньо-спеціальна
індустріально-педагогічний технікум
вища агрономічна;
вища педагогічна;
класична університетська освіта.
прийшли на роботу в ВНЗ/ПТНЗ аграрного профілю з виробництва;
інший варіант відповіді _____

Дата
_____ Підпис _____

Анкета
експертної оцінки професійно-педагогічної підготовленості
студентів групи _____ спеціальність _____
(назва ВНЗ) _____

№ з/п	Критерій / компоненти	Е. 1	Е. 2	Е. 3
1	2	3	4	5
1.	**Критерій особистісного рівня**			
	• стійкість інтересів до професійно-педагогічної діяльності			
	• наявність особистісних якостей, що сприяють реалізації у професійно-педагогічній діяльності			
	• усвідомлення себе в ролі педагога професійної освіти			
	• самооцінка у сфері професійно-педагогічної діяльності			
2.	**Критерій професійно-педагогічної підготовленості**			
	теоретична обізнаність у галузі професійної педагогіки			
	• уміння планувати та організовувати професійне навчання в системі ступеневої аграрної освіти			
	• оволодіння навичками організації педагогічної взаємодії (з учнями/студентами, колегами, адміністрацією закладу)			
	• наявність педагогічного мислення			
	• уміння чітко та зрозуміло ставити навчальні завдання			
	• сформованість навичок контролю за освітнім процесом у системі суб'єкт-суб'єктної взаємодії			
3.	**Критерій професійно-педагогічної культури**			
	• загальнокультурний кругозір			
	• ступінь контактності			
	• професійно-педагогічне спілкування			
	• усвідомлення значущості професійно-педагогічної культури в системі вищої аграрної освіти			
	• професійно-педагогічна поведінка (етика)			
	• професійно-педагогічна ерудиція			
	• інтелектуальні та моральні якості педагогів професійної освіти			

Експерти:
Е. 1 – викладач педагогічно орієнтованих дисциплін;
Е. 2 – викладач/керівник «Школи молодого викладача»;
Е. 3 – керівник навчальної/виробничої практики на кафедрі/факультеті.

Оцінювання проводиться за рівнями: високий **(В)**; середній **(С)**; низький **(Н).**

Діагностична картка самооцінки
професійно-педагогічної підготовленості

студента (ПІБ)_____
групи _____ спеціальність _____
(назва ВНЗ) _____

№ з/п	Критерій / компоненти	Рівні оцінювання		
		високий	середній	низький
1	2	3	4	5
1.	**Критерій особистісного рівня**			
	• стійкість інтересів до професійно-педагогічної діяльності			
	• наявність особистісних якостей, що сприяють реалізації у професійно-педагогічній діяльності			
	• усвідомлення себе в ролі педагога професійної освіти			
	• самооцінка у сфері професійно-педагогічної діяльності			
2.	**Критерій професійно-педагогічної підготовленості**			
	теоретична обізнаність у галузі професійної педагогіки			
	• уміння планувати та організовувати професійне навчання в системі ступеневої аграрної освіти			
	• оволодіння навичками організації педагогічної взаємодії (з учнями/студентами, колегами, адміністрацією закладу)			
	• наявність педагогічного мислення			
	• уміння чітко та зрозуміло ставити навчальні завдання			
	• сформованість навичок контролю за освітнім процесом у системі суб'єкт-суб'єктної взаємодії			
3.	**Критерій професійно-педагогічної культури**			
	• загальнокультурний кругозір			
	• ступінь контактності			
	• професійно-педагогічне спілкування			
	• усвідомлення значущості професійно-педагогічної культури в системі вищої аграрної освіти			
	• професійно-педагогічна поведінка			
	• професійно-педагогічна ерудиція			
	• інтелектуальні та моральні якості педагога професійної освіти			

Примітка: за результатами оцінювання обраний рівень позначте **(+)**